

6

**Millî Mücadele
Döneminde
Zonguldak**

**Zonguldak
During
the National Struggle**

Gürbüz Arslan

Millî Mücadele Döneminde Zonguldak

*Gürbüz Arslan**

Özet

Kömür rezervi bakımından zengin bir bölge olan Zonguldak, bu özelliğinden dolayı I. Dünya Savaşı'nın Osmanlı Devleti'nin aleyhine sonuçlanmasıyla birlikte İtilaf devletlerinin hedefi haline gelmiş ve akabinde Zonguldak'a asker çıkaran ilk ülke Fransa olmuştur. Zira Fransız sermayedarlar uzun süredir burada yatırım yapmaktaydılar ve Fransa'nın bu yatırımları başkasına kaptırmak gibi bir niyeti yoktur Nitekim Fransa, Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesini öne sürerek kömür ocaklarında asayiş korumak bahanesiyle 8 Mart 1919'da Zonguldak'a asker çıkarmıştır. Bu durum karşısında Zonguldak halkı herhangi bir tepkide bulunmamıştır. Zira İtilaf devletlerine karşı geldiği takdirde işlerin daha da kötüye gideceği düşünülmektedir. Zonguldak'ta Millî Mücadele bilinci, İzmir'in işgaline verilen tepkiyle oluşmaya başlamış, Sivas Kongresi'nden sonra yörede Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerinin kurulmasıyla birlikte fiiliyata geçmiştir. Bu durum Fransa'yı tedirgin etmiş ve Fransa olası bir direnişe karşı bölgedeki kuvvetlerini takviye yoluna gitmiştir. Yeterli güce ulaştıktan sonra da Zonguldak ve havalisine tam olarak egemen olmak ve Ankara üzerine yürüyüp TBMM Hükûmeti'ni zor durumda bırakmak amacıyla 8 Haziran 1920'de Ereğli'nin, 18 Haziran'da ise Zonguldak'ın işgal emrini vermiştir. Ereğli halkı Fransızları 19 Haziran'da topraklarından çıkarsa da aynı durum eldeki imkânların azlığından dolayı Zonguldak için mümkün olmamıştır. Yüzbaşı Cevat Rifat komutasındaki Kuvâ-yı Milliye birlikleri Fransızları Zonguldak'tan çıkarmasa da Ankara yönündeki ileri harekâtlarını ve egemenlik alanları genişletmek yönündeki girişimlerini engellemiş ve Fransızları bir nevi merkeze hapsetmiştir. Yine bu dönemde Fransızlar, Millî Mücadele döneminin tek deniz muharebesi olan Alemdar Gemisi Olayında hezimete uğrarken, esir edilen askerlerini tavizler vermek suretiyle kurtarmıştır. Türklerin Fransızları Zonguldak'tan çıkaramadığı, buna karşılık Fransa'nın da işgal bölgelerinde giderek artan Türk direnişi karşısında zorlandığı bir süreçte Fransa'nın Ankara'yla iyi ilişkiler kurmak istemesi iki taraf arasında diyalog sürecini başlatmıştır. Zira Fransa'ya göre Anadolu'daki çıkarlarını korumanın yolu savaşmaktan değil, TBMM Hükûmeti'yle iyi ilişkiler kurmaktan geçmektedir. Nitekim diyalog sürecinin başlamasıyla birlikte Fransa, Zonguldak mutasarrıfının değiştirilmesi ve bölgedeki Türk jandarma kuvvetlerinin takviye edilmesi karşılığında 20 Haziran 1921'de askerlerini Zonguldak'tan çekmeye başlamıştır. Zonguldak ve çevresindeki Fransız işgalinin sona ermesiyle birlikte Zonguldak, Millî Mücadele'ye daha rahat bir şekilde hizmet etmeye başlamıştır. Bu bağlamda başta İstanbul olmak üzere diğer iller ile Rusya'dan gönderilen silah ve cephane buradan Batı Cephesi'ne sevk edilmiştir. Cepheye askerî malzeme taşıyan vapur ve motorların kömür ihtiyacı karşılanmış ve toplanan yardımlar Zonguldak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile Zonguldak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla Ankara'ya ulaştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler

Millî Mücadele, Batı Karadeniz, Zonguldak, Türk-Fransız İlişkileri

* Doç. Dr., Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi, arslan-gurbuz[at]hotmail.com, ORCID: 0000-0002-9973-8755

Zonguldak During the National Struggle

Abstract

Zonguldak, a region rich in coal reserves, became the target of the Allied Powers with the conclusion of the First World War against the Ottoman Empire due to this feature, and France was the first country to land soldiers in Zonguldak, and France was the first country to land forces in Zonguldak. Because French capitalists have been investing there for a long time, and France has no intention of losing these investments to anyone else. In fact, France landed soldiers in Zonguldak on March 8, 1919, under the pretext of keeping order in the coal mines, invoking Article 7 of the Armistice of Mudros. In the face of this situation, the people of Zonguldak did not react in any way. Because it is thought that things will get worse if the Entente Powers are opposed. With the reaction to the occupation of Izmir, awareness of the National Struggle began to grow in Zonguldak, and following the Sivas Congress, it became active with the foundation of Countrywide Resistance Organization in the region. This situation made France nervous and France went to reinforce its forces in the region against a possible resistance. They gave the order to seize Ereğli on June 8, 1920, and Zonguldak on June 18, once they had gathered enough power to totally control Zonguldak and its vicinity, march on Ankara, and place the Turkish Grand National Assembly Government in a precarious position. Although the people of Ereğli drove the French out of their lands on June 19, the same situation was not possible for Zonguldak due to the lack of available opportunities. The Kuvâ-yı Milliye forces, led by Captain Cevat Rifat, were unable to expel the French from Zonguldak, but they did stop them from moving ahead in the direction of Ankara and from trying to expand their regions of sovereignty, and in a way, they imprisoned them in the city center. Also during this period, the French, while being defeated in the Alemdar Ship Incident, the only naval battle of the National Struggle period, saved their captured soldiers by making compromises. France's effort to build good ties with Ankara launched a conversation process between the two sides at a time when the Turks could not expel the French from Zonguldak but France was forced to face escalating Turkish opposition in the occupied regions. Because according to France, the way to protect its interests in Anatolia is not to fight, but to establish good relations with the Government of the Grand National Assembly. Indeed, with the start of the discussion process on June 20, 1921, France began to withdraw its troops from Zonguldak in exchange for changing the owner of Zonguldak and reinforcing Turkish military police forces in the province. With the end of the French occupation in and around Zonguldak, Zonguldak has started to serve the National Struggle in a more comfortable way. In this context, weapons and ammunition sent from other provinces, especially Istanbul, and Russia were shipped to the Western Front from here. The coal requirements of the steamers and engines transporting military supplies to the front were fulfilled, and the aid gathered was delivered to Ankara by the Zonguldak Countrywide Resistance Organization and the Zonguldak Red Crescent Association.

Keywords

National Struggle, Western Black Sea, Zonguldak, Turkish-French Relations

1. Giriş

Üzülmez deresinin Karadeniz’le buluştuğu kesimde yer alan Zonguldak; Ereğli, Bartın ve Amasra gibi tarihi geçmişi 3 bin yılı aşan yerleşim birimlerinin ortasında yer almasına rağmen, kömür madeninin bulunması ve işletmeye açılmasıyla birlikte ortaya çıkmış bir şehirdir.¹ Aslında Zonguldak, kömür madenlerinin keşfinden evvel sazlık ve bataklıklarla kaplı, bu sebeple de limanına yanaşmak isteyen gemicilere korku veren bir noktadır. Etrafında sadece birkaç bina ve hanenin yer aldığı bu bataklık arazi ve çevresi, 1829 yılında keşfedildiği kabul edilen kömürle beraber değişim süreci yaşamıştır.² Zira kömürün giderek önem kazanmasıyla birlikte bölgede yeni işletmeler kurulmuş ve Zonguldak madencilerin ikamet ettiği bir yerleşim yeri haline gelmiştir. Bu durum, 1876 yılı itibariyle Kastamonu vilayeti Bolu sancağı Hamidiye (Devrek) kazasına bağlı bir köy konumundaki Zonguldak’ın 1877 yılında Bolu sancağı Ereğli kazasının bir nahiyesi olmasını sağlamıştır.³

Osmanlı Devleti’nin topraklarında çıkarılan kömürün %40’ının açık pazarda satılmasına izin verdiği 1882 yılıyla birlikte Zonguldak’a yönelik yabancı sermaye akımında artış yaşanmaya başlamıştır.⁴ Bu izin sonrasında Osmanlı İmparatorluğu’ndaki en önemli yabancı yatırım olarak gösterilen Fransız sermayeli “Ereğli Şirket-i Osmaniyesi” adında bir firma kurulmuştur.⁵ Böylece yeni yatırımlarla büyümeye devam eden Zonguldak, 1899 yılında Bolu sancağının kazası olurken,⁶ “Ereğli Şirket-i Osmaniyesi” de zamanla liman ve demiryolu işletme hakkını elde edip bölgedeki en büyük şirket haline gelmiştir.⁷

Fransız sermayesinin Zonguldak’ta giderek güçlendiği bir dönemde I. Dünya Savaşı’nın çıkması ve Fransa ile Osmanlı Devleti’nin karşıt gruplarda yer alması, bu ülkenin bölgeyi terk etmesine neden olmuştur. Fransızların bölgeden çekilmesiyle havzanın idaresi “Harp Kömür Merkezi” isimli ve başında Alman miralayın bulunduğu askerî bir komisyonun emrine verilmiştir.⁸ Böylece Zonguldak kömür havzası Alman nüfuz alanı içerisine girerken, bölgenin öneminden dolayı mutasarrıflık olması da gündeme gelmiştir. Mutasarrıflık olmasının düşünüldüğü bu dönemde, Zonguldak Mevki-i

¹ Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) İslam Ansiklopedisi, Hamdi Genç, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, “Zonguldak” maddesi.

² Çağlar Tan, “20. Yüzyılın İlk Yarısında Zonguldak: Gündelik Yaşam ve Siyaset”, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2015, s. 2.

³ TDV İslam Ansiklopedisi, “Zonguldak” maddesi.; Yurt Ansiklopedisi, İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 1984, “Zonguldak” maddesi.

⁴ Donald Quataert, *Osmanlı İmparatorluğu’nda Madenciler ve Devlet: Zonguldak Kömür Havzası 1822-1920*, çev., Nilay Özok Gündoğan, Azat Zana Gündoğan, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2009, s. 56.

⁵ E. Atilla Aytakin, *Tarlalardan Ocaklara, Sefaletten Mücadeleye: Zonguldak-Ereğli Kömür Havzası İşçileri 1848-1922*, İstanbul: Yordam Kitap, 2006, s. 32.; Vedat Eldem, *Osmanlı İmparatorluğu’nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1970, s. 208.

⁶ TDV İslam Ansiklopedisi, “Zonguldak” maddesi.; Yurt Ansiklopedisi, “Zonguldak” maddesi.

⁷ Hamit Kalyoncu, *Kömürde Açan Çiçek*, Ankara: Pervaz Yayınları, 2005, s. 121-123.

⁸ Ahmet Naim, *Zonguldak Havzası Uzun Mehmetten Bugüne Kadar*, İstanbul: Hüsniyat Matbaası, 1934, s. 67-68.

Müstahkem Komutanlığı, Dâhiliye Nezareti'ne gönderdiği telgrafta bölgeye devletin ve milletin çıkarını koruyacak dürüst ve namuslu idarecilerin gönderilmesi gerektiğine dikkati çekmiştir. Zira Zonguldak'ta büyük miktarda kömür rezervi vardır ve bu rezervin yabancı sermayenin değil, devletin çıkarları doğrultusunda kullanılması gerekmektedir.⁹

Kömürün işletilmesinde millî menfaatlerin ön planda olmasına dikkat çekilen böyle bir süreçte Osmanlı Devleti ve Almanya'nın I. Dünya Savaşı'ndan mağlup ayrılmasıyla Zonguldak'taki Alman hâkimiyeti son bulmuş¹⁰ ve bölge İngiltere ile Fransa'nın hedefi haline gelmiştir. Nitekim 1919 yılı Ocak ayında bir İngiliz general ile Fransız bir yetkili İstanbul'dan Zonguldak'a gelerek kömür ocaklarını teftiş etmiş, kömür kapasitesi ve ihraç oranlarına yönelik raporlar tutmuştur.¹¹ Bu arada İtalya'nın da kömüre olan gereksinimi nedeniyle Zonguldak kömür havzasına yönelik ilgisi söz konusudur.¹² Zonguldak'ın zengin kömür madenlerine sahip olması bu şehri İtilaf devletlerinin hedefi haline getirirken,¹³ Zonguldak'a asker çıkararak ülke ise yıllardır burada yatırım yapmış Fransa olmuştur.

Fransa, Güney Rusya'da verdiği mücadeleyi kaybedince ilgisini Karadeniz'in Anadolu kıyılarına yoğunlaştırmış ve kendisine sömürge alanı olarak Zonguldak ve havalisini seçmiştir.¹⁴ Nitekim Fransa, Zonguldak Kömür Havzası'nda görev yapan maden müdürlerinin talebi üzerine¹⁵ Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesinden faydalanarak¹⁶ kömür ocaklarında asayiş korumak bahanesiyle 8 Mart 1919'da bir binbaşı komutasında 20 Fransız jandarma erini Zonguldak'a çıkarmıştır.¹⁷ Zira Fransız maden müdürü, kömür ocaklarında meydana gelen kayış hırsızlığı gibi olayları öne sürerek Zonguldak'ta asayişin olmadığını bildirmiş ve bölgede kömür üretiminin sürekliliği açısından asayişin sağlanması konusunda yardım istemiştir.¹⁸

Asayiş sağlamak amacıyla Zonguldak'a gönderilen Fransız binbaşının yaptığı ilk iş, askerleri için Zonguldak Kaymakamlığından hane ve yakacak talebinde bulunmak olmuştur. Söz konusu talep Zonguldak Kaymakamlığı tarafından bağlı bulunduğu Bolu

⁹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA), DH. İ.UM.EK., 45 / 67.

¹⁰ Naim, *Zonguldak Havzası*, s. 67-68.

¹¹ BOA, DH. ŞFR., 612 / 94.

¹² Osman Olcay, *Sevres Andlaşmasına Doğru (Çeşitli Konferans ve Toplantıların Tutanakları ve Bunlara İlişkin Belgeler)*, Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1981, s. 66.

¹³ Yücel Namal, "Savaş ve Mütareke Döneminde Ereğli Kömür Havzası (1914-1918)", *100. Yılında Mondros Mütarekesi ve Karadeniz'de Millî Mücadele Uluslararası Sempozyumu*, Trabzon, 2019, s. 535.

¹⁴ Rahmi Doğanay, "Millî Mücadele'de Zonguldak ve Ereğli'nin İşgali ve Alemdar Vakası", *100. Yılında Mondros Mütarekesi ve Karadeniz'de Millî Mücadele Uluslararası Sempozyumu*, Trabzon, 2019, s. 565.

¹⁵ BOA, DH. EUM.AYŞ., 5 / 113, leff 1.

¹⁶ Nurettin Peker, *Öl Esir Olma: İstiklal Savaşı'nda Ereğli Alemdar Kurtarma Gemisinin Kahramanlığı ve Siyasi Neticeleri (Resim ve Vesikalarla)*, İstanbul: Okat Yayınevi, 1966, s. 126.

¹⁷ *Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Arşivi*, Kol. İstiklal Harbi (İSH), K. 75, G. 97, B. 97/1-3; BOA, DH. ŞFR., 621 / 114.

¹⁸ BOA, DH. EUM.AYŞ., 5 / 113, leff 1.

Mutasarrıflığı'na ve oradan da Dâhiliye Vekâleti'ne bildirilmiştir.¹⁹ Kurumlar arasında bu yazışmalar yapılırken Fransız Binbaşı, Zonguldak Kaymakamı ile birlikte Türk askerlerinin ikamet ettiği alana gitmiş ve buradaki binaların boşaltılmasını istemiştir. Zira 32. Kafkas Alayı'nın bulunduğu bu binalara yakın zamanda Zonguldak'a gelecek olan 400 kadar Fransız askerinin yerleştirilmesi düşünülmektedir. Bu talep üzerine Alay Komutanı, askerlerini Zonguldak'a kırk beş dakika mesafede, harap vaziyetteki başka bir binaya nakletmek zorunda kalmıştır.²⁰

Türk askerlerinin taşınma işlemi tamamlanınca Fransız Doğu Orduları Başkumandanı General Franchet d'Esperey'in emriyle Selanik'teki Fransız Senegal Alayı'ndan 400 mevcutlu bir tabur asker kömür havzasının düzenini ve emniyetini muhafaza etmek üzere 3 Nisan 1919'da Zonguldak'a gelmiş ve kendilerine terk edilen askerî pavyona yerleşmiştir.²¹

Ertesi gün Zonguldak'a gelen Fransız bir miralay, bölgeye yerleşen Fransız askerleriyle subaylarını teftiş etmiş ve civardaki kömür ocaklarını gezmiştir. Ayrıca bölge hastanesini ziyaret etmiş ve hastaneyi Fransız doktorların yönetmesini istemiştir. Zonguldak'ta asayişi Fransız askerlerinin sağlayacak olmasından dolayı Türk nizamiye askerine lüzum kalmadığını belirtmiş ve bununla ilgili talebi de İstanbul'daki Fransız Kumandanlığına ilettiğini bildirmiştir.²² Bu meyanda Zonguldak'taki hâkimiyeti tamamen eline almak isteyen Fransız miralay, 6 Nisan'da Ereğli'ye giderek taşkınlık yaptıkları gerekçesiyle Türk jandarmalar tarafından tutuklanan iki Rum hakkında inceleme yapmıştır. Sarhoş bir vaziyette etrafa zarar veren bu kişiler Türk jandarmalar tarafından tutuklanınca, Zonguldak'taki Rum Papazlar, Fransız komutandan bu kişilerin serbest bırakılmaları ricasında bulunmuştur. Lakin Fransız komutan yaptığı inceleme sonucu jandarmanın davranışını yerinde bulmuş ve maiyetiyle birlikte Zonguldak'a geri dönmüştür.²³

Zonguldak'a adım attığı andan itibaren askerlerinin herhangi bir direnişle karşılaşmadığını gören Fransız yetkililer kendilerini güvende hissetmiş olmalı ki Güney Cephesi'ndeki Türk direnişi karşısında bölgedeki güçlerini takviye etmek için Zonguldak'taki askerî güçlerinin önemli bir kısmını Adana'ya sevk etmiştir.²⁴ Çekilme sonrası Fransız asker sayısı yaklaşık olarak 350 kişiye düşmüştür.²⁵ Asker sayısındaki azalmaya rağmen Fransızlar, düzeni sağlamaya çalışan Türk jandarmaların görevine

¹⁹ BOA, DH. ŞFR., 621 / 114.

²⁰ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 405, G. 68, B. 68/1-2.

²¹ BOA, DH. ŞFR., 624 / 100.; DH. EUM.AYŞ., 5 / 113, leff 1.; DH. EUM. AYS., 68 / 51, leff 5.

²² ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 405, G. 69, B. 69/1-5.; K. 108, G. 48, B. 48/1.; ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 47, G. 58, B. 58/1.

²³ BOA, DH. ŞFR., 625 / 63.; DH. EUM.AYŞ., 5 / 113, leff 1.

²⁴ Can Canver, *Kurtuluş Savaşında Batı Karadeniz*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001, s. 21.; Doğanay, "Millî Mücadele'de", s. 566.

²⁵ ATASE Arşivi, Kl: 379, D: 2-7, Fh: 229-230.; Nak: Ali Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak Sancağı: Zonguldak, Bartın, Karabük*, Zonguldak: Zonguldak Valiliği Yayınları, 2009, s. 21.

mani olmak,²⁶ esnaftan para vermeksizin eşya almak ve mahalli Hükûmetin işlerine müdahale etmek gibi huzuru bozucu davranışlarda bulunmaktan kaçınmamışlardır.²⁷ Yaşanan bu gelişmeler karşısında Zonguldak halkından yine herhangi bir tepki gelmemiştir. Açıkçası bu tepkisizliğin nedenini mevcut durumun daha da kötüye gitmemesi için başta merkezi yönetim olmak üzere işgallere karşı konulmaması gerektiği yönünde bir takım kişi ve gruplarda da var olan genel kanının burada da etkili olmasıyla açıklamak mümkündür.

Ayrıca Zonguldak'ta yeterli sayıda milli gücün olmaması, yöredeki Türk gençlerinin büyük bir çoğunluğunun Fransız şirketleri ve azınlıklara ait kömür ocaklarında çalışması²⁸ ve Zonguldak şehir merkezinde Hristiyan sayısının fazla olması da göz ardı edilmemelidir.²⁹ Bu meyanda Zonguldak ve çevresinde Millî Mücadele fikri düşmanın karaya ayak basmasıyla hemen ortaya çıkmamıştır. Ya da yöneticilerle halk el ele verip Fransız askerlerinin Zonguldak'ı terk etmesi hususunda mücadeleye girişmemiştir.

İzmir'in işgali, böyle bir süreçten geçen Zonguldak'ta Millî Mücadele fikrinin doğması konusunda başlangıç olmuştur. Zira Yunanistan'ın İzmir'e asker çıkarması Anadolu'nun dört bir köşesinde olduğu gibi Zonguldak'ta da büyük bir üzüntüye yol açmış ve halk düzenlediği mitinglerle bu durumu protesto etmiştir.³⁰ İzmir'in işgalinin protesto edilmesi suretiyle Zonguldak'ta oluşmaya başlayan Millî Mücadele fikri Zonguldak Müftüsü İbrahim Efendi, Beycuma Müderrisi Hüseyin Efendi ve Bartın Müftüsü Rifat Efendi gibi din görevlilerinin yaptığı çalışmalarla giderek güçlenmeye başlamıştır. Gittikçe artış gösteren Millî Mücadele fikrinin fiiliyata geçmesi ise Sivas Kongresi sonrası yörede Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve Kuvâ-yı Milliye'nin kurulmasıyla olmuştur.³¹

2. Zonguldak ve Çevresinde Millî Mücadele'nin Başlaması

2.1. Zonguldak Müdafaa-i Hukuk Hareketinin Doğuşu

Türk milletinin bağımsızlığını sağlamak ve haklı davasını dünyaya duyurmak için seçilmiş delegelerin katılımıyla 4-11 Eylül 1919 tarihleri arasında gerçekleşen Sivas Kongresi, Millî Mücadele hareketinin dönüm noktalarından birisi olmuştur.³² Mustafa Kemal Paşa'nın ifade ettiği gibi kongrede, Türk milletinin kurtuluşunu hazırlayan kararlar alınırken,³³ Millî hareketin bir merkezden yönetilebilmesi için bütün Müdafaa-i

²⁶ BOA, DH. EUM.AYŞ., 8 / 40, leff 1.

²⁷ BOA, DH. EUM.ECB., 35 / 5, leff 1.

²⁸ Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 46.

²⁹ T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi (CA), 01001279-1 / 907857.

³⁰ "Yurdun Muhtelif Köşelerinden Yüzlerce Protesto Telgrafı Daha Geldi", *İstiklal Harbi Gazetesi*, 20 Mayıs 1919, s. 3.; Erkan Aşçıoğlu, *Kurtuluş Savaşı'nda Bartın*, Bartın: Bartın Belediyesi Kültür Yayınları, 2014, s. 58-59.

³¹ Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 47-48.

³² Kongre hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi: İmparatorluğunun Çöküşünden Ulusal Direnişe*, 1. Kitap, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1991, s. 225-243.

³³ Hüseyin Yıldırım, "Atatürk'ün Sivas'ı Ziyaretleri", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 12 / 36 (1996), s. 684.

Hukuk ve direniş yapıları Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adı altında birleştirilmiştir.³⁴ Ayrıca cemiyetin daha güçlü bir şekilde faaliyetlerini sürdürülebilmesi adına köy, nahiye, kaza ve vilayetlerde birer teşkilatının kurulması yönünde karar da alınmıştır.³⁵

Yine kongrede Mustafa Kemal Paşa tarafından Kuvâ-yı Milliye Hareketi'ni yok etmek ve Millî Mücadele'yi boğmak isteyen Damat Ferit Paşa Hükûmeti'nin yaptığı bütün faaliyetler belgeleriyle açıklanmıştır.³⁶ Yapılan açıklamanın akabinde kongre üyeleri Hükûmetin olumsuz faaliyetleri nedeniyle Padişah Vahdettin'e şikâyet edilmesini uygun görmüştür. Padişah'a çekilen telgrafta, merkezi Hükûmete güven kalmadığı vurgulanmış ve "ulusun yasal emellerine dayanacak, Meşrutiyete yürekten bağlı namuslu kişilerden oluşan yeni bir Hükûmetin kurulması" istenmiştir. Lakin Damat Ferit Paşa Hükûmeti, Padişah'a çekilen telgrafların saraya ulaşmasını önleyince Hükûmetle ilişkilerin kesilmesi yoluna gidilmiştir. Kongre Genel Kurulu adına bütün valilere ve komutanlara gönderilen bir genelge ile "yasal bir kabine başa geçinceye kadar" İstanbul Hükûmeti ile yönetsel ilişkilerin kesildiği, bu nedenle her türlü telgraf, posta ve haberleşmenin durdurulduğu bildirilmiştir.³⁷

Mustafa Kemal Paşa, kongrede alınan kararlar gereği bir taraftan Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin köy, nahiye, kaza ve vilayetlerde birer şubesinin kurulması, bir taraftan da İstanbul ile ilişkilerin kesilmesi yönünde valilik ve mutasarrıflıklara talimatlar göndermiştir. Bu meyanda Kastamonu Mıntık Komutanı Osman Bey ile 17 Eylül 1919'da telgraf aracılığıyla yaptığı görüşmede, Zonguldak'ın da bağlı olduğu Bolu Mutasarrıflığına Damat Ferit Paşa Hükûmeti'yle ilişkilerini kesmesi gerektiği hususunu kendisi adına bildirmesini istemiştir.³⁸

Mıntık Komutanı Osman Bey aldığı talimatı hemen Bolu Mutasarrıflığına ulaştırmıştır. Ancak Bolu Mutasarrıfı Ali Haydar Bey, İstanbul ile ilişkileri kesme konusunda isteksiz davranmıştır.³⁹ Bu isteksizlik karşısında Gerede Kaymakam Vekilliği görevini yürüten Mithat Kemal Bey,⁴⁰ Bolu mıntikasının yegâne teşekkülü olan Gerede Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti adına olaya müdahale etmiştir. Nitekim Mithat Kemal Bey, Gerede'deki birkaç jandarmayı sivil güçlerle takviye ederek 60-70 kişilik bir kuvvetle Bolu'ya gelmiş ve burada telgrafhaneye giderek Bolu ileri gelenlerini yanına çağırmıştır. Yapılan

³⁴ Fatih M. Sancaktar, "Sivas Kongresi (4-11 Eylül 1919) Delegeterine Dair Bazı Tespitler", *Tarih Dergisi*, 71 (2020), s. 479.

³⁵ *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, Cilt IV, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2006, s. 114-115.

³⁶ Haluk Selvi, "Sivas Kongresi ve Dâmâd Ferid Hükûmeti'nin İstifası", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 18/54 (2002), s. 849.

³⁷ Turan, *Türk Devrim Tarihi*, s. 254-255.

³⁸ Kamil Erdeha, *Millî Mücadelede Vilayetler ve Valiler*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1975, s. 217.

³⁹ Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 49.

⁴⁰ Mithat Kemal (Algüloğlu) hakkında detaylı bilgi için bkz. Erol Evcin, *Birinci Dünya Savaşı'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Bolu ve Çevresi (Olaylar ve İz Bırakanlar)*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2013, s. 521-526.

görüşmede Mustafa Kemal Paşa'nın talimatını aktarmış ve hemen akabinde İstanbul'a çektiği telgrafta, Bolu halkı olarak Damat Ferit Paşa Hükûmeti ile alakalarının kesildiğini ve Ankara'daki Temsil Heyeti'ne katıldıklarını bildirmiştir.⁴¹ 22 Eylül 1919 tarihli bu telgrafi Bolu Mutasarrıfı olarak imzalamaktan da çekinmeyen Mithat Kemal Bey,⁴² Bolu'nun kazalarına gönderdiği telgrafında da "Millî isteğe karşı koyan Ferit Paşa Kabinesiyle ilişğin kesildiğine dair Padişah'a telgraf çekilmesini istemiş ve telgrafın çekildiğine dair cevabın beklendiğini" ifade etmiştir.⁴³

Mithat Kemal Bey önderliğinde Bolu merkezinde başlayan millî çalışmalara kısa bir süre sonra Mutasarrıf Ali Haydar Bey de katılmıştır. Ayrıca Mithat Kemal Bey'in telgrafları çevrede etkisini göstermekte gecikmemiş ve 25 Eylül 1919'da Zonguldak Müftüsü İbrahim Efendi ile Belediye Başkanı İbrahim Bey'in imzalarıyla Temsil Heyeti Başkanlığına gönderilen telgrafta, Damat Ferit Paşa Hükûmeti'nin protesto edildiği bildirilmiştir.⁴⁴ Aynı gün emekli Yüzbaşı Ethem Bey de Sivas'a çektiği telgrafında, Mustafa Kemal Paşa'ya millî hareketin yörede gelişmesi için kiminle irtibat kuracağını sormuştur. Mustafa Kemal Paşa da Kastamonu Havalisi Komutanı Miralay Osman Bey veya Bolu Mutasarrıfı Haydar Bey ile irtibat kurabileceğini bildirmiş ve önemli haberleşmeler için Osman Bey'e müracaat edebileceğini söylemiştir.⁴⁵ Ayrıca Sivas Kongresi'nde Padişah'a takdim kılınmak üzere hazırlanan metin, Zonguldak Kaymakamı vasıtasıyla Zonguldak Hükûmet Konağı'nın duvarlarına asılmıştır.⁴⁶

Yaşanan gelişmeler Zonguldak ve çevresinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurulması yönündeki faaliyetlerin artmasını sağlarken, Mustafa Kemal Paşa'dan aldığı yanıt sonrası çalışmalara başlayan Yüzbaşı Ethem Bey, 28 Ekim 1919'da Zonguldak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'ni kurmuştur. Cemiyetin ilk başkanı kendisi olmuş; Müftü İbrahim Bey, Doktor Nihat Bey, Orman Fen Memuru Ali Rıza Bey ve Hâkim Hüseyin Bey de idare heyetinde yer almışlardır.⁴⁷ Daha sonra başkanlık görevini üstlenen Müftü İbrahim Efendi, ilerlemiş yaşına rağmen at üzerinde yöre yerleşim yerlerini köy köy ve kasaba kasaba dolaşmış, askere çağrılanları ve din görevlilerinin hepsini Millî Mücadele yolunda seferber etmiştir.⁴⁸

Zonguldak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Müftü İbrahim Efendi öncülüğünde İktisat Müfettişi Bedri, Yüzbaşı Ethem, Orman Memuru İhsan ile eşraftan Ahmet Ali Ağazade, Ali Hakkı ve Bekirzade Fevzi Bey gibi bölge ileri gelenlerinin katılımıyla ilerleyen süreçte güçlenmeye devam etmiştir.⁴⁹ Ayrıca Müftü İbrahim Efendi, Ankara'ya çektiği telgraflarda,

⁴¹ Rahmi Apak, *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1990, s. 141.

⁴² M. Zekai Konrpa, *Bolu Tarihi*, Bolu: Bolu Vilayet Matbaası, 1964, s. 723.

⁴³ Evcin, *Birinci Dünya*, s. 568.

⁴⁴ CA, III/ D: 142, Fh: 43 /1-2.; Nak: Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 49.

⁴⁵ ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K. 3, G. 112, B. 112 /1-2.

⁴⁶ BOA, DH. EUM.AYŞ., 23 / 33, leff 1.; DH. HR.TO., 610 / 68.

⁴⁷ ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, K. 4, G. 11, B. 11 /1-2.

⁴⁸ Cevat Rifat Atilhan, *İstiklal Harbinde Sarıklı Kahramanlar*, İstanbul: Aykurt Neşriyat, 1972. s. 73.

⁴⁹ CA, 01000220-4 / 906844.

Kuvâ-yı Milliye'nin ikmalî için Zonguldak'tan ihraç edilmekte olan kömürlerin her bir tonundan Müdafaa-i Milliye adına birer lira alınması hususunda geçici bir kanun çıkarılmasını önermiştir. Yine Kuvâ-yı Milliye'ye yapılan ikmal faaliyetlerinin daha düzenli olması ve arttırılması için Hilâl-i Ahmer'in Zonguldak'ta bir şubesinin açılmasını teklif etmiş ve Zonguldak'ı işgal eden Fransız askerlerinin faaliyetleri, mevcudu, araç ve gereçleri hakkında bilgiler vermiştir. Bunların dışında Fransa'nın sömürge ülkelerinden getirdiği Müslüman askerlerin birliklerinden firar etmeleri konusunda da yoğun bir çaba göstermiştir.⁵⁰

Zonguldak merkezde olduğu gibi Ereğli'de de Millî Mücadele fikrinin güçlenmesi ve Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulması Sivas Kongresi'nden sonra olmuştur. Her ne kadar Fransa'nın Zonguldak'a asker çıkarması üzüntü ile karşılanırsa⁵¹ ve bundan cesaret alan yerli Rumlar bölgede taşkınlık yapsa da⁵² Damat Ferit Paşa Hükûmeti'nden kaynaklı engeller nedeniyle Ereğli'de mahalli bir direniş örgütü kurulması yolunda somut bir adım atılamamıştır.⁵³ Böyle bir dönemde Sivas Kongresi'nde, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin köy, nahiye, kaza ve vilayetlerde birer şubesinin kurulması gerektiği yönünde alınan karar⁵⁴ ile Mustafa Kemal Paşa'nın haysiyetli bir yaşam için "Ya İstiklal, Ya Ölüm" parolası⁵⁵ Ereğli halkı için de bir başlangıç olmuştur.

Ereğli halkı, bu ortamda "Ya İstiklal, Ya Ölüm" parolasını kendisine ilke edinmiş ve Rüştiye Öğretmeni Nimet Efendi'nin önderliğinde Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurma hazırlıklarına başlamıştır. Hazırlıklar esnasında Ereğli Belediye Başkanı Akmanoğlu Raşit Bey, Nimet Efendi'yi ziyaret ederek izlenecek yol konusunda birlikte hareket edilmesi teklifinde bulunmuş ve bölgenin ileri gelenleriyle evinde yapacağı toplantıya teşrif etmesini istemiştir. Nimet Efendi'nin bu teklife olumlu yanıt vermesi sonucu bölgenin önde gelen simaları⁵⁶ Akmanoğlu Raşit Bey'in evinde bir araya gelmiştir. Nimet Efendi burada yaptığı konuşmada, "Bizim burada alacağımız karar, Mustafa Kemal'in "Ya İstiklal, Ya Ölüm" direktifi ve yakında gerçekleşecek olan ulusal iradenin egemenliği ve Mustafa Kemal'in yolunda olacaktır" demiştir. Konuşmasının devamında da "Bunun için Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurulması ve Kutsal Yeminle bu işe başlamamız gerekmektedir" şeklinde sözler sarf etmiştir.⁵⁷

⁵⁰ ATASE Arşivi, Kl: 563, D: 14, Fh: 1-2.; Nak: Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 51.

⁵¹ Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 55, 100.

⁵² BOA, DH. EUM. AYS., 5 / 113, leff 1.

⁵³ ATASE Arşivi, Atatürk Koleksiyonu, S. 1110, K. 16, G. 12, B. 12/1.

⁵⁴ *Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri*, s. 114.

⁵⁵ Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2015, s.38-39.

⁵⁶ Toplantıya; Cöbekoğlu Hakkı, Evvelzaman Hakkı, Hüseyin Ustaoglu Nazif, Hacı Eyüp, Hacı Eşref, Cıbroğlu Hacı Musa, Halil Ağa, Sarımsakçioğlu Nazif, Haliloğlu Ali Rıza ve Karamahmutoğlu Mehmet beyler katılmıştır. Bkz. Tahsin Aygün, *Kurtuluş Savaşında Karadeniz Ereğlisi*, Ankara: Tekişik Matbaası, 1984, s. 9.

⁵⁷ Aygün, *Kurtuluş Savaşında*, s. 8-9.

Nimet Efendi'nin konuşmasının akabinde Ereğli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kuruluş programı hazırlanmıştır. Alınan kararlara göre Ereğli'nin işgaline yönelik bütün girişimler silahla karşılanacak, bölgede Kuvâ-yı Milliye teşkilatı kurulacak, Rumların taşkınlıklarına son verilecek ve yapılacak bir mitingle Ereğli köylülerine memleketin içinde bulunduğu durum anlatılarak onların da Millî Mücadele'ye katılımı sağlanacaktır.⁵⁸ Bundan sonra Ereğli ve çevre köyler halkı alınan kararlar çerçevesinde merkezdeki mitingde davet edilmiştir. Cuma günü yapılan mitingde halkın kutsal duygularını coşturacak konuşmalar yapan Nimet Efendi, "Hür yaşamak için esir olmak değil, ölmek gerektiğini" söylemiş; ardından hep birlikte Mustafa Kemal Paşa'nın emrinde çalışacaklarına dair yemin etmişlerdir.⁵⁹ Nihayetinde Akmanoğlu Raşit Bey'in başkanlığında bir cemiyete kavuşan Ereğli halkı, bu cemiyet vasıtasıyla Ereğli'deki Fransız işgalinin son bulması ve birkaç vatansever tayfanın İstanbul'dan Ereğli'ye getirdiği Alemdar gemisinin kurtarılması sürecinde de üstün hizmetler vermiştir.⁶⁰

Zonguldak'ın bir diğer ilçesi olan Devrek'te Millî Mücadele'ye yönelik ilk çalışmalar bölgede herhangi bir düşman işgali olmadığı için Mustafa Kemal Paşa'nın Amasya Genelgesi'nde ulusal bağımsızlık yolunda çağrı yapmasından sonra başlamıştır. Bir ara Çaycuma'da Nahiyeye Müdürlüğü de yapmış olan Kadri Cemali Bey öncülüğünde yürütülen çalışmalar, Devrek Müftüsü Abdullah Sabri Efendi'nin önderliğinde gelişmiştir. Abdullah Sabri Efendi ilk günlerde gizlice yapılan Millî Mücadele çalışmalarını açıktan yürütmeye başlamış, camilerdeki konuşmalarının yanı sıra Devrek Millet Bahçesi'nde de mitingler ve toplantılar düzenlemiştir. Abdullah Sabri Efendi burada yaptığı konuşmalarda, "Muhterem cemaat tüm yurdumuzda bugünden itibaren Kurtuluş Savaşı başlamıştır. Şimdi ise alacağınız karar ve çekeceğiniz telgrafla kadınıımız, kızımız, topumuz, tüfeğimizle Mustafa Kemal'in yanında yer almalıyız. İşte vatan elden gidiyor. Hep beraber kurtaracağız" şeklinde beyanatlar vermiştir.⁶¹

Yine Beycuma Müderrisi Hüseyin Efendi de benzer çalışmalar yapmış ve Bartın ve Havalisi Komutanı Yüzbaşı Cevat Rifat (Atılhan)'ın ⁶² karargâhına giderek, "Emrinize amadeyiz, malen, canen, bedenen ne yapmak lazım gelirse hiçbir fedakârlıktan geri durmayacağız. Yeter ki düşman bu mübarek topraklardan ayağını çeksün ve vatan sükûn ve selamete kavuşsun" şeklindeki sözleriyle Millî Mücadele yolunda her türlü fedakârlığı yapmaya hazır olduğunu göstermiştir.⁶³

⁵⁸ Aygün, *Kurtuluş Savaşında*, s. 10.

⁵⁹ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 127.

⁶⁰ Ereğli'deki Fransız işgali ve Alemdar gemisinin kurtarılması süreciyle ilgili geniş bilgi "Zonguldak ve Havalisinde Fransız İşgali" başlıklı bölümde verilecektir.

⁶¹ Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 54.

⁶² Yüzbaşı Cevat Rifat'ın hayatı için bkz. "Cevat Rifat Atılhan Kimdir?", *Büyük Cihad*, 26 (7 Eylül 1951), 17 (14 Eylül 1951) s. 1, 3-4.

⁶³ Cevat Rifat Atılhan, "Millî Mücadele'nin Dört Sarıklı Kahramanı", *Sebilürreşad*, 2 /17 (Mart 1949), s. 188.

Yapılan çalışmaların etkisiyle Devrek halkı Millî hareket taraftarı olmuş, bölgede Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuştur. Batı Cephesi'ne yapılan ikmal faaliyetlerini organize eden Devrek Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Ereğli'nin Fransızlara karşı mücadelesine yardıma da gitmiştir. Ayrıca İlçe Kaymakamı Şükrü Bey'e İstanbul Hükûmeti ile olan ilişkilerin kesilmesi hususunda baskı yapmış ve bu baskı sonrası Şükrü Bey, İstanbul ile bağlantısını kesmiştir. Bunların dışında Devrek'in Millî Mücadele esnasında Bolu-Gerede ile Bartın-Zonguldak ve Ereğli arasında Kuvâ-yı Milliye lehine bir tampon bölge olmasını sağlamıştır. Zonguldak'ta bu cemiyetlerin dışında Çaycuma ve Alaplı'da da Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri kurulmuştur.⁶⁴

2.2. Zonguldak ve Çevresinde Teşekkül Eden Yerel Kuvvetler ve Faaliyetleri

Mondros Mütarekesi'nin imzalandığı dönemde Zonguldak'ta İstanbul Muhafız Süvari Alayı'na bağlı ve Zonguldak Harp Kömür Komisyonu'nun emrindeki bir bölük⁶⁵ ile Jandarma Genel Kumandanlığına bağlı jandarma kuvvetleri görev yapıyordu. Ancak bu kuvvetlerin eşkıyanın maden işçilerini soyması⁶⁶ ve ahaliye yaptığı zulmü önleme konusunda yetersiz kalması⁶⁷ dolayısıyla bölgedeki asker mevcudunun arttırılması gündeme gelmiştir.⁶⁸ Zira canlarını ve mallarını tehlikede gören maden işçileri ocaklara gitmemekte, ocaktaki işçi azlığından ötürü kömür üretim ve sevkiyatı azalmaktadır. Kömür üretiminin sürekliliği açısından maden işçilerine yönelik eşkıya saldırısının önlenmesi gerekmektedir.⁶⁹

Söz konusu zaruret doğrultusunda ve Harbiye Nezareti'nin emriyle 32. Kafkas Alayı'na Zonguldak'a çıkma emri verilmiş ve bununla ilgili gerekli tedbirlerin alınması konusunda Jandarma Genel Kumandanlığı ile Bolu Mutasarrıflığı görevlendirilmiştir.⁷⁰ Gereklilikler yapıldıktan sonra Giresun vapuruyla Trabzon'dan 21 subay ve 253 asker, Kızılırmak vapuruyla da İstanbul'dan 13 subay ve 182 asker 1 Mart 1919'da Zonguldak'a gelmiştir.⁷¹ Alayın karargâh merkezi Zonguldak olurken, alaya Zonguldak ve havalisinin asayişini temin ile kömür ihracını himaye etme görevi verilmiştir.⁷²

32. Kafkas Alayı bölgede asayişini sağlamakla uğraşırken, Zonguldak jandarma kuvvetlerinde komutan sorunu yaşanmış ve Bolu Mutasarrıflığı bölgeye takım komutanı gönderilmesini talep etmiştir.⁷³ Jandarmanın komutan sorunu yaşadığı bu dönemde Zonguldak Muhafız Süvari Alayı ise mevcudunun azlığı ve hayvanlarının layıkıyla iâşe

⁶⁴ Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 55, 58.

⁶⁵ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 70, G. 70, B. 70/3.

⁶⁶ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 11, G. 108, B. 108/1.; BOA, DH. ŞFR., 95 / 267.

⁶⁷ BOA, BEO., 4554 / 341536.

⁶⁸ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 11, G. 108, B. 108/1.; BOA, DH. ŞFR., 96 / 301.

⁶⁹ BOA, DH. KMS., 50-1 / 8.

⁷⁰ BOA, DH. ŞFR., 97 / 59.

⁷¹ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 368, G. 70, B. 70/1-5.

⁷² ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 40, G. 35, B. 35/1.

⁷³ BOA, DH. ŞFR., 627 / 12.

edilememesinden dolayı kendisinden istifade edilemediği gerekçesiyle 14 Mayıs 1919'da İstanbul'a gönderilmiştir.⁷⁴ Yine 26 Haziran'da 32. Kafkas Alayı'nın II. Taburu başkent'in güvenliğine yardımcı olması için İstanbul'a hareket ederken⁷⁵, kısa bir süre sonra I. Taburu da aynı gerekçeyle Zonguldak'tan ayrılmıştır.⁷⁶

32. Kafkas Alayı'nın I. Taburu Üsküdar'da, II. Taburu da Beşiktaş'ta görevlendirilmiştir.⁷⁷ Bunun üzerine Zonguldak'ta asayiş'i koruma görevi III. Tabur ile bölgedeki jandarma kuvvetlerine kalmıştır. Lakin III. Taburun bazı askerleri birliklerinden firar etmiş⁷⁸ ve geride kalan kuvvetler eşkıyanın köyleri basması, kömür işçilerini soyması ve deniz korsanlığı gibi Zonguldak ve havalisinde meydana gelen asayiş'i bozucu faaliyetleri engelleyememiştir. Bu durum, Fransız ve İtalyan çıkarlarının bozulmasından dolayı bölgeye yönelik yeni bir işgal girişimini teşvik edebileceği gerekçesiyle İstanbul Hükûmeti'nde endişeye yol açmıştır. Devleti zor durumda bırakacak böyle bir girişime mahal verilmemesi için Bolu Mutasarrıflığı'na gönderilen 17 Kasım 1919 tarihli bir telgrafta, bölgede emniyet ve asayiş'in sağlanması için gerekli tedbirlerin alınması istenmiştir.⁷⁹

Lakin Bolu Mutasarrıflığı gerekli önlemleri alamamış ve eşkıyalık faaliyetleri nedeniyle kömür ocaklarında çalışan işçi sayısı ve buna bağlı olarak kömür üretimi ciddi oranda azalmıştır. Asayiş'in yeniden tesisi ve kömür üretimindeki azalmanın engellenebilmesi adına Zonguldak'taki jandarma mevcudunun artırılması gündeme gelmiştir. Nitekim Zonguldak Kömür Komisyonu'nun bölgeye acilen güvenlik gücü gönderilmesi gerektiğine dair 10 Aralık 1919 tarihli talebi,⁸⁰ Harbiye Nezareti tarafından olumlu karşılanmış ve 32. Kafkas Alayı'nın Üsküdar'da bulunan karargâhı ile I. ve II. Taburlarının Zonguldak'a hareketleri için alaya hazırlık emri verilmiştir.⁸¹

32. Kafkas Alayı'nın I. ve II. Taburları gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra 20 Aralık 1919'da İstanbul'dan hareket etmiş ve altı gün sonra Zonguldak'a gelmiştir.⁸² Ancak yolculuk esnasında meydana gelen firarlar sebebiyle alayın asker sayısı 168'den 150'ye kadar düşmüş ve toplam mevcut 37 subay, 150 er ve 46 binek hayvanından ibaret kalmıştır.⁸³ Bir taraftan firari asker sorunuyla uğraşan 32. Kafkas Alayı, diğer taraftan da iâşe parası verilmediğinden dolayı zor günler geçirmeye başlamıştır.⁸⁴ Bu bağlamda

⁷⁴ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 40, G. 70, B. 70/1-2.

⁷⁵ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 368, G. 83, B. 83/1-2.

⁷⁶ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 40, G. 130, B. 130/1.

⁷⁷ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 365, G. 42, B. 42/1.

⁷⁸ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 29, G. 79, B.79/1-2.

⁷⁹ BOA, DH. ŞFR., 104 / 245.

⁸⁰ ATASE Arşivi, Kl: 29, D: 31 (114), Fh: 165-5.; Nak: Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 59.

⁸¹ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 365, G. 45, B. 45 / 1-2.

⁸² ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 365, G. 47, B. 47/1-2.

⁸³ ATASE Arşivi, Kl: 29, D: 31 (114) Fh: 165-1-4.; Nak: Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 59.

⁸⁴ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 202, G. 211, B. 211/ 1-2.

giderek güç kaybeden 32. Kafkas Alayı Bolu'daki ayaklanmaları bastırma konusunda da başarı sağlayamamıştır. Zira 18 Nisan 1920'de Bolu'ya hareket emri verilen 32. Kafkas Alayı, Bolu'ya yaklaştığında Alay Komutanı Binbaşı İsmail Hakkı, Millî Mücadele karşıtlarına kuvvet kullanmaktan çekinmiş ve "Ben de sizinle birlikteyim, ben de halifeci ve padişahçıyım" demiştir. Hatta daha da ileri giderek askerlerine Kuvâ-yı Milliye birliklerine karşı savaşmaları öğütlemiş, kendisi de birliğini bırakıp Düzce'ye kaçmıştır.⁸⁵

Zonguldak'ın bu durumu orada kuvvetli bir askerî birlik kurulması lüzumunu ortaya çıkarmıştır. Üstelik Zonguldak'ı işgal eden Fransız kuvvetlerinin Ankara'ya yürüme, burada henüz kurulmuş olan Hükûmeti dağıtma ve Batı Cephesi'ndeki mücadeleyi zayıflatma ihtimali söz konusudur.⁸⁶ Böyle bir dönemde Yüzbaşı Cevat Rıfat'ın Millî Mücadele'ye katılmak için İnebolu'ya gelmesi,⁸⁷ Zonguldak ve havalisinde ihtiyaç duyulan millî kuvvetin onun komutanlığı altında kurulmasına vesile olmuştur.⁸⁸

Mustafa Kemal Paşa'nın onayıyla "Bartın ve Havalisi Kuvâ-yı Milliye Kumandanı" olarak göreve başlayan Yüzbaşı Cevat Rıfat, yaklaşık 100 kişilik bir müfreze birliği oluşturmuştur. Birliğin çekirdeğini Kastamonu'da bulunan piyade taburlarından seçilmiş erler ile hapisanelerden alınan askerler teşkil ederken, birliğin asker sayısı gönüllülerin katılımıyla giderek artmıştır.⁸⁹

Bartın ve Havalisi Kumandanlığı kısa zamanda muntazam bir askerî birlik haline gelirken,⁹⁰ Yüzbaşı Cevat Rıfat kısa bir süre sonra Fransızların olası bir ileri harekâtına müdahale etmek amacıyla Çaycuma'da oluşturulan birliğin başına geçmiştir.⁹¹ Burada aldığı önlemlerle işgal bölgesini Çaycuma ve Bartın yönünde genişletip buradan Ankara'yı tazyik etmesi yüksek ihtimal olan Fransız askerlerini geri püskürtmeyi başarmıştır.⁹² Zonguldak ve civarında faaliyette olan çetelere karşı mücadele ederek bölge halkını onlardan koruyan Yüzbaşı Cevat Rıfat,⁹³ Ereğli'nin güvenliğinin sağlanmasında da bölgedeki kuvvetlerle birlikte Fransızların müdahalesine meydan

⁸⁵ *Türk İstiklal Harbi: İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)*, Cilt VI, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1974, s.102.

⁸⁶ Nurettin Peker, *1918-1923 İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri: İnönü, Sakarya, Dumlupınar Zaferlerini Sağlayan İnebolu ve Kastamonu Havalisi Deniz ve Kara Harekâtı ve Hatıralar*, İstanbul: Gün Basımevi, 1955, s. 194.

⁸⁷ *ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 578, G. 49, B. 49/1.; K. 874, G. 7, B. 7/1.; Ali Rıza Paşa Hükümeti'nde Harbiye Nazırı bulunan Mersinli Cemal Paşa'nın yaveri olan Yüzbaşı Cevat Rıfat, başkent İstanbul'un 16 Mart 1920 tarihinde İtilaf güçleri tarafından işgal edilip Cemal Paşa'nın tutuklanması üzerine Anadolu'ya geçme kararı almıştır. Bkz. Celil Bozkurt, *Bartın ve Havalisi Komutanı Yüzbaşı Cevat Rıfat Bey'in Millî Mücadele Hatıraları*, İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2015, s. 10.

⁸⁸ Hasan İzzettin Dinamo, *Kutsal İsyân: Milli Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikayesi*, Cilt 8, İstanbul: May Yayınları, 1967, s. 86-87.

⁸⁹ Peker, *1918-1923 İstiklal Savaşının*, s. 194-195.

⁹⁰ *ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 1065, G. 169, B. 169/1.

⁹¹ *ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 623, G. 87, B. 87/1.

⁹² Celil Bozkurt, "Millî Mücadele'de Bartın ve Havalisi Komutanlığı (Zonguldak müfrezesi)", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 63 (2018), s. 123, 127.

⁹³ *ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 577, G. 173, B. 173/1.

vermemiştir.⁹⁴ Zaman içerisinde kuvvetlerini 5.500'e kadar çıkararak Yüzbaşı Cevat Rifat, II. Düzce ayaklanmasının bastırılmasında görev almış⁹⁵ ve isyancılarla Fransızlar arasında geçilmez bir Kuvâ-yı Milliye duvarı örmüştür.⁹⁶ Yüzbaşı Cevat Rifat, Fransızların Zonguldak'ta kuvvetlerini arttırması nedeniyle İsmet Paşa'nın talebi üzerine tekrar Çaycuma'ya dönmüştür.⁹⁷

Başarılı hizmetlerine Zonguldak ve çevresinde devam eden Yüzbaşı Cevat Rifat'ın birliği 1920 Ekim ayında Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanlığına bağlanmıştır.⁹⁸ Ayrıca birliğin ismi Zonguldak Müfrezesine dönüştürülmüş⁹⁹ ve 173 kişilik bir bölüğü 02 Nisan 1921'de Kastamonu'ya nakledilmiştir.¹⁰⁰ Yüzbaşı Cevat Rifat da Fransızların Zonguldak'ı tahliye edeceğine dair emarelerin görülmesiyle birlikte Batı Cephesi'nde hizmet vermek amacıyla 23 Mayıs 1921'de maiyetiyle birlikte Ankara'ya hareket etmiştir.¹⁰¹

Millî Mücadele için hizmette bulunan kuvvetlerden birisi de Recep Reis veya yaygın lakabıyla İpsiz Recep Çetesi olmuştur. I. Dünya Savaşı sonlarındaki eşkıyalık ve korsanlık faaliyetlerinden dolayı ölüm cezasına çarptırılmış olan Recep Reis, Millî Mücadele'nin ilk günlerinde Kandıra Kaymakamı Atıf Bey ile Doktor Yüzbaşı Raif tarafından Kuvâ-yı Milliye saflarına katılması için ikna edilmiştir. Recep Reis, Millî Mücadele'ye katıldıktan sonra Karakol Cemiyeti tarafından Kocaeli il sınırları içerisinde yer alan Kefken'e komutan olarak atanmış ve Rum çeteleriyle mücadele ederek Türkleri, Rumlara karşı korumuştur. Ayrıca Ereğli ve Zonguldak havalisinde de Fransızlara karşı savaşmıştır.¹⁰²

Millî Mücadele'de hizmet veren gruplardan bir diğeri ise Devrekli Muharrem Çetesi olmuştur. Askerliğini Yemen'de 5 yıl tabur kalem başçavuşu olarak yapan Muharrem Bey, Millî Mücadele döneminde etrafına topladığı arkadaşlarıyla bir çete kurmuş¹⁰³ ve bölge yararına faaliyetlerde bulunmuştur. Ayrıca Fransızların Ereğli'yi işgal etmesi üzerine Kastamonu Mıntıka Komutanı Osman Bey'in emri üzerine Ereğli'ye geçmiştir.¹⁰⁴

⁹⁴ Erol Mütercimler, *Millî Mücadele'nin Kahraman Gemisi Alemdar*, İstanbul: Türkiye Denizciler Sendikası, 1989, s.108.

⁹⁵ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 591, G. 202, B. 202/2.

⁹⁶ Dinamo, *Kutsal İsyân*, s. 91.

⁹⁷ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 591, G. 202, B. 202/1.

⁹⁸ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 1063, G. 44, B. 44/1.; Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanlığı; Kastamonu, Zonguldak, Bolu, Çankırı ve Sinop mutasarrıflıklarını kapsayacak ve 4 tümen yetkisine sahip bir makam olarak kurulmuştur. Mustafa Kemal Paşa, bu makamın komutanlığına Harp Okulu'ndan Coğrafya ve Fransızca hocası Muhittin Paşa'yı atamıştır. Bkz. Peker, *Öl Esir Olma*, s. 20-21.

⁹⁹ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 1065, G. 169, B. 169/8.

¹⁰⁰ ATASE Arşivi, Kl: 953, D: 9, Fh: 34-1.; Nak: Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 61.

¹⁰¹ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 1195, G. 26, B. 26/1. Yüzbaşı Cevat Rifat'ın Fransızlara karşı verdiği mücadele hakkında geniş bilgi "Zonguldak ve Havalisinde Fransız İşgali" başlıklı bölümde verilecektir.

¹⁰² Apak, Garp Cephesi, s. 174-175.; Resül Narin, "Kocaeli'de İz Bırakan Bir Kuva-yı Milliyeci: İpsiz Recep", *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, Kocaeli 2016, s. 1515, 1520.

¹⁰³ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 134.

¹⁰⁴ Doğanay, "Millî Mücadele'de", s. 567.

Ereğli’de 32 kişilik kuvvetiyle Fransızlara karşı savaşmış ve onlara kayıplar verdimiştir. Yine Devrek’te Ermenilerin taşkınlıklarına fırsat vermeyen ve maden ocaklarında çalışan işçileri soyan eşkiya ile mücadele eden Muharrem Çetesi, Düzce-Bolu özellikle de Gerece isyanlarının Devrek’e sıçramaması için yoğun bir çaba göstermiştir.¹⁰⁵

Zonguldak’ta bu kuvvetler dışında Fransızların 8 Haziran 1920’de Ereğli’ye asker çıkarmaları üzerine Mevki Kumandanı Binbaşı İzzet (Dura) Bey’in komutası altında kurulan 200 kişilik Ereğli Kuvâ-yı Milliye Birliği de var olmuştur.¹⁰⁶ Bu birlik yerel halkın yanı sıra bölgeye dışardan gelen İpsiz Recep ve Devrekli Muharrem kuvvetlerinin yardımıyla Fransızlara karşı büyük bir direniş göstermiş ve Fransız işgalinin son bulmasını sağlamıştır.¹⁰⁷

2.3. Diğer Teşkilatlar ve Faaliyetleri

Zonguldak’ta faaliyet gösteren diğer teşkilatların başında Askerî Polis Teşkilatları gelmektedir. Zira Mondros Mütarekesi’nden sonra işgallere tepki olarak Anadolu’da başlayan Millî Mücadele hareketi Mustafa Kemal Paşa’nın önderliği altında güçlenmeye başlayınca, bu harekete katılmak için İstanbul’dan Anadolu’ya yapılan geçişlerde özellikle İtilaf devletlerinin İstanbul’u işgal etmesiyle birlikte artış yaşanmıştır. Anadolu’ya geçenlerin çoğunluğu buraya hizmet için gelirken, bu durum Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) Hükûmeti’nin meşruluk kazanması yolunda müspet bir propagandaya vesilesi olmuştur.¹⁰⁸ Lakin Anadolu’ya menfi propaganda faaliyetinde bulunmak, önemli kişilere suikast tertip etmek ve işgal kuvvetlerine casusluk yapmak gibi gayeler taşıyan kişiler de geçmiştir. Bu nedenle TBMM Hükûmeti, Anadolu’nun giriş kapısı sayılabilecek Karadeniz ile Akdeniz sahil şeridindeki geçiş güzergâhlarını kontrol edip bu giriş kapılarından Anadolu’ya girip çıkanları azami surette soruşturmak ve incelemek için birtakım teşekküller vücuda geçirmek durumunda kalmıştır.¹⁰⁹

TBMM Hükûmeti’nin geçiş güzergâhlarında gerekli kontrolleri yapması amacıyla kurduğu teşkilatların en önemlisi ise Askerî Polis Teşkilatları olmuştur.¹¹⁰ 18 Temmuz 1920’de meydana getirilen bu teşkilatlar¹¹¹ Zonguldak’ta da bir şube olarak faaliyet göstermiştir. Bu şubeler aynı zamanda kendi bölgelerinde asayiş sağlamaya çalışmış, casusluk ve propaganda faaliyetleriyle ilgilenmiş, Hürriyet ve İtilaf Fırkası mensuplarının çalışmalarını takip etmişlerdir.¹¹² Millî Mücadele aleyhindeki

¹⁰⁵ Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele’de Zonguldak Sancağı*, s. 64.

¹⁰⁶ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 129;

¹⁰⁷ Doğanay, “Millî Mücadele’de”, s. 568-569.; Peker, *Öl Esir Olma*, s. 132.

¹⁰⁸ Mesut Aydın, “Millî Mücadele Döneminde Anadolu’da Giriş ve Çıkışları Kontrol Altında Tutan Kuruluşlar”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 5 (1990), s. 21.

¹⁰⁹ Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele’de Zonguldak*, s. 119.

¹¹⁰ Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele’de Zonguldak*, s. 119.

¹¹¹ Hamit Pehlivanlı, *Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askerî Polis Teşkilatı*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1992, s. 14.

¹¹² ATASE Arşivi, Kl: 953, D: 13, Fh: 34.; Nak: Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele’de Zonguldak*, s. 123.

teşebbüslere engel olma konusunda önemli faaliyetlerde bulunan Askerî Polis Teşkilatları, 21 Mart 1921'de kapatılmış ve yerine Tetkik Heyeti Amirlikleri kurulmuştur.¹¹³ Ayrıca TBMM Hükûmeti, Millî Mücadele'ye karşı olumsuz propagandaların önüne geçmek amacıyla Tetkik Heyeti Amirliği'ne bağlı olarak çalışan Askerî Sansür Müdüriyeti'ni faaliyete geçirmiştir. Zonguldak ve havalisinde de faaliyet gösteren bu müdüriyetin şubeleri, TBMM Hükûmeti'nin idaresi altında bulunmayan bütün haberleşmeleri ve dışarıdan gelen gazeteleri kontrole tabi tutmak suretiyle fesat hareketleri ve olumsuz propagandaları engellemeye çalışmıştır.¹¹⁴

Zonguldak'ta faaliyet gösteren bir başka kuruluş ise Zonguldak İstihbarat Müdüriyeti'dir. Bu kurumun görevi başta Fransız askerlerinin faaliyetleri olmak üzere,¹¹⁵ bölgedeki önemli bilgileri ve Damat Ferit Paşa Hükûmeti'ne yönelik edindiği haberleri¹¹⁶ Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Başkanlığı¹¹⁷ ile TBMM Başkanlığı'na bildirmek olmuştur.¹¹⁸ Ayrıca *Hâkimiyet-i Milliye* gazetesine içerik sağlanması amacıyla Avrupa ve İstanbul gazeteleri haberlerinin Ankara'ya gönderilmesi hususunda çalışmalar da bulunmuştur.¹¹⁹

Zonguldak'taki diğer bir kuruluş başta Karadeniz'deki nakliyat ve sevkiyat olmak üzere emrindeki deniz teşkilatlarını sevk ve idare etmekle sorumlu olan Bahriye Nezareti'nin bünyesinde faaliyet gösteren Zonguldak Merkez Liman Başkanlığı olmuştur.¹²⁰ Ayrıca 17 Nisan 1921'de kurulan Ereğli Nakliyatı Bahriye Komutanlığı da İstanbul-Akçakoca-Trabzon ve Trabzon-Akçakoca arasındaki çeşitli taşımacılık faaliyetleri ile Zonguldak kömür havzasından Doğu Karadeniz limanlarına yapılan yiyecek maddeleri ile kömür nakliyatını idare etmiştir.¹²¹

Bunların dışında Emniyet müfettişlikleri¹²² ile düşman gemilerinin faaliyetlerini takip ve onların yönlerini Bahriye Nezareti'ne bildirmek amacıyla faaliyet gösteren Kıyı Gözetleme İstasyonları da bölgede var olmuştur. 15 Haziran 1921'de Ereğli, Amasra, Sinop, Samsun, Giresun ve Hopa'da kurulmuş olan bu istasyonlar yardımıyla Karadeniz sahilleri kontrol altına alınmak istenmiştir.¹²³ Yine Türk Millî Mücadelesi'ne zarar

¹¹³ Hamit Pehlivanlı, *Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Tetkik Heyeti Amirlikleri*, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1993, s.4.

¹¹⁴ *ATASE Arşivi*, Kl: 1305, D: 8-A, Fh: 1-118.; Kl: 1292, D: 15 (1), Fh: 9.; Nak: Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de*, s. 124.

¹¹⁵ *T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (TDA)*, 525 / 37887-152857-60.

¹¹⁶ *CA*, 01003053-21 / 548950.

¹¹⁷ *CA*, 01000300 / 1 / 907102.

¹¹⁸ *CA*, 01001784 / 2 / 908684.

¹¹⁹ *CA*, 01001784 / 9 / 908691.

¹²⁰ *Türk İstiklal Harbi: Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı*, Cilt 5, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1964, s. 21, 25.

¹²¹ *Türk İstiklal Harbi: Deniz Cephesi*, s. 30.

¹²² *T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, 30-18-1-1 / 3-18-11.

¹²³ Aşçıoğlu, *Kurtuluş Savaşında*, s. 126.; Mine Alp, "Millî Mücadele'de Zonguldak ve II. ve III. TBMM'de Zonguldak Milletvekillerinin Hayatları ve Faaliyetleri", Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2019, s. 22.

verecek casus ve bozguncuların Anadolu'ya girmesini önlemekle yükümlü olan Emniyet-i Umumiye Müfettişliği'nin Zonguldak şubesi, İngilizlerden ve yabancılardan oluşan bir casus şebekesini ortaya çıkarmış ve şebeke üyelerinin tutuklanmasını sağlamıştır.¹²⁴

3. Zonguldak ve Havalisinde Fransız İşgali

Fransa, Zonguldak ve çevresinde Millî Mücadele yolunda örgütlenmelerin başlamasıyla birlikte bölgedeki kuvvetlerini takviye yoluna gitmiştir. Zira yaşanan gelişmeler, Zonguldak'a adım attığı andan itibaren hiçbir direnişle karşılaşmayan Fransa'yı tedirgin etmiştir. Bu meyanda Fransa, bölgedeki hâkimiyetini güçlendirmek için 1919 Kasım ayında 500 piyade ve 100 süvariden oluşan bir kuvvet¹²⁵ ile 1920 Şubat ayında bir miralay yönetiminde 250 kişilik bir müfreze göndermiştir.¹²⁶ Bölgede görev yapan Türk polisi, jandarması ve bekçileri için izin belgesi düzenlemeye ve bu belgeye sahip olmayanların silahlarını toplamaya başlamıştır.¹²⁷ Ayrıca Fransız yetkililer, Zonguldak'a gelecek olan askerleri için Nizamiye Taburu'nun ikamet ettiği kışlanın acilen boşaltılmasını ve buradaki eşyanın dışarı çıkarılmasını istemişler ve bu talep yerine getirilmiştir.¹²⁸

Fransızlar, 19 Şubat'ta 1 subay ve 8 asker muhafazasında 30 ton civarında cephane ve mühimmatı,¹²⁹ 20 Şubat'ta 5 Fransız subay ve 253 Cezayirli askeri,¹³⁰ 9 Mart'ta ise 1 miralay komutasında 250 kişilik bir müfrezeyi¹³¹ Zonguldak'a göndermek suretiyle buradaki kuvvetlerini takviyeye devam etmiştir. Fransızlar bu takviyenin yanı sıra bölgede siperler inşa ederken,¹³² Fransız miralay da Zonguldak ve havalisindeki kuvvetlerini teftiş etmiş, herhangi bir saldırı ihtimaline karşı siper sayısını arttırma emri vermiştir.¹³³ Fransız askerler verilen emir doğrultusunda Zonguldak dâhilinde tahkimat yapmış ve Devrek caddesinin hâkim tepelerine siperler inşa etmişlerdir.¹³⁴ Yine 1920 Mayıs ayı içerisinde kömür almak için Zonguldak Limanı'na gelen Fransız bandıralı Varna Vapuru ile çok miktarda cephane getirilip Fransız karargâhına nakledilmiştir.¹³⁵

Fransa, Zonguldak'taki güçlerini bu şekilde takviye ederken, Çukurova'daki büyük Türk direnişi karşısında Suriye'deki Fransız Yüksek Komiserliği Sekreteri Ankara'ya gitmiş ve TBMM Hükûmeti'nden mütareke istemek zorunda kalmıştır. Yapılan görüşmeler sonucunda 30 Mayıs 1920'den geçerli olmak üzere 20 günlük bir mütareke

¹²⁴ TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 20. Cilt, 52. İçtima (11 Haziran 1922), s. 357.

¹²⁵ BOA, DH. KMS., 57-1 / 26, leff 1.

¹²⁶ BOA, DH. EUM.AYŞ., 34 / 21, leff 3.

¹²⁷ BOA, DH. KMS., 57-1/ 26, leff 1.

¹²⁸ BOA, DH. ŞFR., 658 / 147.; DH. İ.UM, 20-22 / 14-66, leff 1-2.; BEO, 4623 / 346659, leff 1-5.

¹²⁹ BOA, DH. ŞFR., 59 / 59.

¹³⁰ BOA, DH. ŞFR., 659 / 94.

¹³¹ BOA, DH. ŞFR., 660 / 84.

¹³² BOA, DH. ŞFR., 659 / 93.

¹³³ BOA, DH. ŞFR., 660 / 84.

¹³⁴ BOA, DH. ŞFR., 660 / 91.

¹³⁵ BOA, DH. İ.UM., 20 / 14.

imzalanmıştır.¹³⁶ Fransa mütareke sayesinde Çukurova'da kuşatılmış bulunan iki taburunu kurtarıp bölgeye yeni kuvvetler tedarik ederken,¹³⁷ İngiltere, yapılan mütareke dolayısıyla kendisini protesto etmiştir. Bu protesto sonrası Fransa'nın ilk hamlesi ise mütarekenin süresi dolmadan 300 kadar askerle 8 Haziran 1920'de Ereğli'ye çıkarma yapmak olmuştur.¹³⁸

3.1. Ereğli'nin İşgali

Fransa, Ereğli'ye asker çıkarmakla bir taraftan İngiltere'ye TBMM Hükûmeti ile yapılan antlaşmanın devletlerarası değil, bölge kumandanlıkları arasında yapılmış bir antlaşma olduğu kanısını uyandırmayı amaçlamıştır.¹³⁹ Diğer taraftan da Karadeniz sahilleri üzerindeki ablukasını genişleterek İstanbul, Doğu Karadeniz ve Rusya'dan Millî Mücadele için gönderilen yardımları kesmek, Ereğli'den Kuvâ-yı Milliyeye yardım gönderilmesine mani olmak, Düzce ve Bolu isyanlarını desteklemek suretiyle TBMM Hükûmeti'ni zor durumda bırakmak istemiştir.¹⁴⁰ Dönemin 56. Fırka Komutanı Bekir Sami Bey ise Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisliğine gönderdiği telgrafta, Fransa'nın Ereğli-Zonguldak Kömür Havzasının İtalyanların eline geçmesine mani olmak için Ereğli'ye asker çıkardığını bildirilmiştir.¹⁴¹ Zira İngiltere, Fransa ve İtalya, San Remo Konferansı'nda (19-26 Nisan 1920) imzaladıkları antlaşmada, Osmanlı Devleti'nin topraklarını nüfuz bölgelerine ayırırken İtalya'ya Ereğli kömür havzasında işletme, taşıma ve gemiye yük yükleme hakları da verilmiştir.¹⁴²

Çeşitli beklentiler altında 8 Haziran 1920'de bir filoyla birlikte bir nakliye gemisini Ereğli'ye gönderen Fransa bölgenin işgali konusunda haklı gerekçeler öne sürmeyi ihmal etmemiştir. Zira Fransız işgal kuvvetlerinin başındaki amiral namına Ereğli Kaymakamı'nı ziyaret eden bir subay, kaymakam ile yaptığı görüşmede, haydutluk ve korsanlık gibi hadiseler karşısında Fransız menfaatlerini korumak için Ereğli'ye asker çıkartıp kamp kuracaklarını, dirlik ve düzenin sağlanmasında Osmanlı Hükûmeti'ne faydalı olacaklarını söylemiştir.¹⁴³ İlçe Kaymakamı ile Mevki Kumandanı Binbaşı İzzet Bey, Ereğli'ye asker çıkarılmasına itiraz etse de yapılan itiraz hiçbir işe yaramamış ve Fransızlar Ereğli'ye 1 yaya bölüğü ile 3 ağır makineli tüfek çıkarıp karargâh kurmuşlardır. Hemen akabinde de 3 km²'lik bir alanı tel örgü içine almış ve buraya Fransız bayrağı dikmişlerdir.¹⁴⁴

¹³⁶ Yahya Akyüz, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu: (1919-1922)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1975, s. 128.

¹³⁷ Süleyman Hatipoğlu, "Fransızların Zonguldak ve Ereğli'yi İşgal Etmeleri", *İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresi Bildirileri (1-3 Haziran 1988)*, Samsun, 1990, s. 79.

¹³⁸ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 623, G. 77, B. 77/1.

¹³⁹ Erdeha, *Millî Mücadelede*, s. 318-319.

¹⁴⁰ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 128.; Nurettin Peker, *1918-1923 İstiklal Savaşının*, s. 198.

¹⁴¹ ATASE Arşivi, Kl: 594, D: 8, Fh: 10-7.; Nak: Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 23.

¹⁴² Mevlüt Çelebi, "Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri", *Belleten*, 62/233 (Nisan 1998), s. 177.

¹⁴³ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 128.; Aygün, *Kurtuluş Savaşında*, s. 14.

¹⁴⁴ Peker, *1918-1923 İstiklal Savaşının*, s. 198.

Ereğli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, bu durum karşısında “Ereğli’de dirlik düzensizlik olmadığı, haksız bir işgal karşısında yurtlarını ve kutsal varlıklarını savunacakları, işgalden doğacak olayların sorumlusu olamayacakları” yönünde hazırladıkları metni seçtikleri bir heyet aracılığıyla Fransız Amiralî’ne iletmıştır. Lakin yapılan görüşmeden sonuç alınamamış ve Fransız askerlerinin Ereğli’yi işgal teşebbüsünden geri adım atmayacağı anlaşılmıştır.¹⁴⁵

Görüşmenin olumsuz geçmesi üzerine Ereğli Belediye Başkanı Akmanoğlu Raşit Bey, bu durumu Mustafa Kemal Paşa’ya bildirmiştir.¹⁴⁶ Ayrıca Mevki Kumandanı Binbaşı İzzet Bey de Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleriyle bir araya gelerek kendi komutası altında 200 kişilik bir Kuvâ-yı Milliye birliği kurmuştur.¹⁴⁷ Bu arada Mustafa Kemal Paşa, Ereğli Kaymakamlığı ve Kuvâ-yı Milliye Cemiyeti’ne gönderdiği telgrafta, Fransızların Ereğli’yi işgaline yönelik girişimleri karşısında gerekli tedbirlerin alınmaya başladığını, lakin bu tedbirlerin tesirini göstermesine kadar Ereğli dâhilindeki millî kuvvetlerin Fransızlarla mücadele etmesini ve onlara karşı direnmesini istemiştir.¹⁴⁸

Mustafa Kemal Paşa’nın emri üzerine Kuvâ-yı Milliye Komutanı İzzet Bey, 200 kişilik gücüyle tepelere çıkmış ve siperler kazarak Fransız askerlerine karşı direniş hazırlıklarına başlamıştır.¹⁴⁹ Hemen akabinde de birliğinde yer alan İhsan Çavuş’u Fransızlar hakkında bilgi elde etmek üzere görevlendirmiştir. İhsan Çavuş sırtına bir küfe ve önüne bir koyun alarak tarlasına gider gibi düşman içinden geçmek suretiyle onların sayılarını ve silahlarını tespit etmiştir. Yine bu konuda köylülere gerekli izahat ve emirleri vermiş, Fransızların kuvvetleri ve hazırlıkları hakkında Kuvâ-yı Milliye Komutanı’na her gün bilgi iletmelerini istemiştir.¹⁵⁰

Ereğli Kuvâ-yı Milliyesi, bu çalışmaları yaparken Erkân-ı Harbiye Reisi İsmet (İnönü), Kolordu Komutanı Refet Bey’e gönderdiği 8 Haziran 1920 tarihli telgrafında; Fransızların Ereğli’yi bir hücumbotu eşliğinde 300 kadar askerle işgal ettiklerini bildirmiştir. Ayrıca Fransızların Ereğli’den çıkarılması için gerekli hazırlıkları yapmasını ve bunun için Bolu ile Kastamonu gibi bölgelerde bulunan kuvvetlerden yeni bir birlik oluşturmasını istemiştir. İsmet Bey yine aynı gün Kastamonu Mıntıka Komutanlığına gönderdiği telgrafta da Devrek ve Safranbolu’da bulunan müfrezelerin Refet Bey’in vereceği emre göre hareket edeceklerini dile getirmiştir.¹⁵¹ Bu talimat üzerine

¹⁴⁵ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 129.; Aygün, *Kurtuluş Savaşında*, s. 14.

¹⁴⁶ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 129.; Aygün, *Kurtuluş Savaşında*, s. 15.

¹⁴⁷ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 129.;

¹⁴⁸ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 623, G. 77, B. 77/3.

¹⁴⁹ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 130.; Aygün, *Kurtuluş Savaşında*, s. 15.

¹⁵⁰ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 130.; Aygün, *Kurtuluş Savaşında*, s. 16-17.

¹⁵¹ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 623, G. 77, B. 77/1.

Kastamonu Mıntika Komutanı Albay Osman Bey, Devrek Milis Komutanı Muharrem Bey'e kuvvetleriyle birlikte Ereğli'ye gitmesini bildirmiştir. Ayrıca İpsiz Recep, Ankara'nın emriyle bölgeye intikal ederken,¹⁵² Yüzbaşı Cevat Rıfat'ın Kuvâ-yı Milliyesi'nin bir kısmı da Ereğli'nin yardımına gitmiştir.¹⁵³

Ereğli Kuvâ-yı Milliyesi'nin gücünü takviye ettiği bu süreçte Fransızlar da boş durmamış ve 10 Haziran'da Türk mevzilerine saldırmışlardır. Lakin Fransızlar, Kuvâ-yı Milliye'nin şiddetli top atışları ve bazı yerlerde de süngü savaşları altında bir subay ve 36 asker kayıp vererek tel örgülerinin gerisine çekilmişlerdir.¹⁵⁴ Alınan mağlubiyet üzerine iki Fransız gemisi Ereğli'yi bombardımana tutmuş ve bombardıman dolayısıyla Türk kuvvetleri geri çekilmek zorunda kalmıştır.¹⁵⁵

Yaşanan gelişmeler karşısında Bolu Mebusu Tunalı Hilmi Bey, Ereğli'den Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği telgrafında, Fransız donanmasının Ereğli önlerinde demirlediğini ve eldeki 120 kişilik çete kuvveti ile Fransızlara karşı koymanın mümkün olmayacağını dile getirmiştir. Bu şartlar altında ne yapılması gerektiği hakkında Mustafa Kemal Paşa'dan yardım istemiştir. Mustafa Kemal Paşa da aynı gün Tunalı Hilmi Bey'e gönderdiği cevabi telgrafında, Ereğli'den Fransızların çıkarılması için bölgeye her taraftan Kuvâ-yı Milliye birliklerinin gönderildiğini bildirmiştir. Kuvâ-yı Milliye birlikleri Ereğli'ye gelene kadar bölgedeki yerel kuvvetlerle Fransızlara direnilmesini ve mücadele esnasında onlarla müzakereden kaçınılmasını istemiştir.¹⁵⁶

Ereğli ile Ankara arasında bu yazışmalar olurken Fransız kuvvetleri, 11 Haziran 1920 sabahı tekrar saldırıya geçmiştir. Bunun üzerine İsmet Bey, İzzet Bey'e gönderdiği aynı tarihli telgrafında, kuvvetlerini toplamasını ve Fransızlara karşı cephe teşkil edip Ereğli'yi savunması talimatını vermiştir. Ereğli Kaymakamlığına gönderdiği talimatta da Fransızların Ereğli'yi zorla işgal etmesi nedeniyle Hükûmet kurumlarının iç kısımlara taşınması gerektiğini ifade etmiştir.¹⁵⁷

Ereğli'nin Fransız işgalinden kurtulması konusunda bu yazışmalar yapılır ve gerekli önlemler alınırken, Mustafa Kemal Paşa önceki emirlerine ilaveten 12 Haziran 1920 tarihli telgrafla Ereğli Belediye Heyetine şu talimatı vermiştir. "Fransızlarla görüşmek maksadıyla kendileri ile temasa geçecek memur ve diğer kişiler vatan hainidir. Bu noktada nazariyeden muhakeme ve tecziye edileceklerdir. Kaymakamlık şehrin dışında tesis

¹⁵² Doğanay, "Millî Mücadele'de" s. 567.

¹⁵³ Aygün, *Kurtuluş Savaşında*, s. 19.

¹⁵⁴ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 130.

¹⁵⁵ Emrullah Nutku, "İstiklal Savaşında Denizciler, Deniz Cephesi", *Yakın Tarihimiz*, 1/ 2 (8 Mart 1962), s. 55.

¹⁵⁶ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 577, G. 40, B. 40/1-2.

¹⁵⁷ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 623, G. 83, B. 83/2-3, 8.

edilmiş olduğundan ahalinin Hükûmetle ilgili işlerini Kaymakamlığa müracaat etmeleri lazımdır. Şehir dahilinde ve düşman işgalinde kalacak ahalinin korunması Belediye Heyeti'ne aittir.”¹⁵⁸

Verilen bu emirler gereğince kaymakamlık ve memurlar ateş sahasının dışında bir bölgeye çekilmiş, yöredeki Kuvâ-yı Milliye birlikleri de eksiklerini tamamlayarak yeniden mücadeleye başlamışlardır. Bu arada Fransız birliği içerisindeki Müslüman askerler arasına sokulan casuslar sayesinde 2'si subay ve 4'ü çavuş olmak üzere toplam 30 Cezayirli asker Ereğli Kuvâ-yı Milliyesine teslim olmuş ve Fransızlara karşı savaşıacaklarını beyan etmiştir.¹⁵⁹

Fransız birliği bazı askerlerinin Türk tarafına geçmesiyle güç kaybı yaşasa da 300 mevcutlu Senegalli bir yaya bölüğü ile 3 ağır makineli tüfek ve 2 topu daha Ereğli'ye çıkarmışlardır.¹⁶⁰ Bu meyanda güçlerini takviye eden Fransızlar, 18 Haziran'da Ereğli'deki direnişi yok etmek amacıyla yeni bir saldırı girişimde daha bulunmuşlardır. Lakin Fransızların saldırı harekâtı Kuvâ-yı Milliye güçleriyle birlikte halkın da gösterdiği direniş sayesinde başarısız olmuştur. Aldıkları mağlubiyet karşısında bocalayan Fransızlar, uçaklarla yaptıkları keşiflerde yeni kuvvetler gelmekte olduğunu görünce daha fazla kayıp vermemek adına¹⁶¹ aynı gün yani 18 Haziran'da Ereğli'yi tamamen tahliye etmişler ve Ereğli'de hiçbir Fransız kalmamıştır.¹⁶²

3.2. Zonguldak'ın İşgali

Ereğli'yi işgal planı başarılı olmayan Fransa yaşadığı mağlubiyeti unutturmak, Fransız donanmasının ve İstanbul'un kömür ihtiyacının temin edildiği Zonguldak'ı tamamen kontrol altına almak¹⁶³ ve hâkimiyet alanını genişletebilmek için 18 Haziran'da sadece Ereğli'ye yeni bir saldırı girişimde bulunmamış, aynı zamanda 8 Mart 1919'dan beri asker bulundurduğu Zonguldak'ın da işgal emrini vermiştir. Üstelik bu işgal Mustafa Kemal Paşa'nın Ereğli'ye asker çıkarılmasını da örnek göstererek Fransızların mütareke şartlarını ne suretle bozduğu yönündeki bir metni Suriye'deki Fransız Askerî Kuvvetler Komutanı General Gouraud'ya göndermesine rağmen yapılmıştır. Nitekim Fransızların Zonguldak'ı işgali üzerine Mustafa Kemal Paşa, 18 Haziran gece yarısından itibaren bütün Fransız cephelerinde savaşın yeniden başlayacağını ilgililere bildirmiştir.¹⁶⁴

¹⁵⁸ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 623, G. 83, B. 83/13.

¹⁵⁹ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 130.

¹⁶⁰ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 623, G. 91, B. 91/1. Peker, *Öl Esir Olma*, s. 130.; Aygün, *Kurtuluş Savaşında*, s. 15.

¹⁶¹ Doğanay, "Millî Mücadele'de", s. 568-569.; Peker, *Öl Esir Olma*, s. 132.

¹⁶² ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 623, G. 100, B. 100/1-2.; K. 623, G. 101, B. 101/1.

¹⁶³ Bige Yavuz, *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri, Fransız Arşiv Belgeleri Açısından*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994, s. 94.

¹⁶⁴ Selahattin Tansel, *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*, Cilt III, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1991, s.221-222.

Türk kuvvetlerinin ileri harekâtıyla Çukurova'da çatışmalar yeniden başlayınca Fransız Amiralî Le Bon, mütarekenin uzatılması konusunda İsmet Paşa ile bir araya gelmiştir. Yapılan görüşmede İsmet Paşa, Fransız amiraline ateşkesi niçin bozduklarını sormuştur. Fransız amiralî ise ateşkesin Çukurova bölgesi için imzalandığını söylemiş, Ereğli ve Zonguldak'ı kapsamadığına vurgu yapmıştır.¹⁶⁵ Lakin ateşkesin Çukurova bölgesiyle sınırlı olduğu yönündeki açıklama Türk tarafında karşılık bulmamış ve ateşkes antlaşması yenilenmemiştir.¹⁶⁶

Çukurova'da Türk ve Fransız kuvvetleri arasında çatışmaların yeniden başladığı bu dönemde Zonguldak halkı, Fransız işgali karşısında galeyana gelse de bölgede yeterince askerî kuvvet bulunmaması sebebiyle herhangi bir direnişe kalkışmamıştır. Zaten Bolu'daki Mürettep Fırka Komutanı Nazım Bey de 20. Fırka Komutanlığına gönderdiği 23 Haziran 1920 tarihli telgrafında, Fransızların Zonguldak'ta 800 kadar piyade askeri, birçok mitralyöz ile küçük toplar ve iki gambotu bulunduğuna dikkat çekmiş ve bu şartlar altında yapılacak bir mücadelede fayda görmediğini ifade etmiştir. Fransızların ileri harekâtını önlemek amacıyla ilk etapta şehrin içerisine siperler kazılması ve onlara karşı propaganda yoluna gidilmesini gerektiğine vurgu yapmıştır.¹⁶⁷

Nazım Bey'in Fransızlar ile çatışmayı erken bulduğu bu dönemde Fransa, Zonguldak'taki asker ve harp malzemesini takviye etmiştir. Bu meyanda Fransız Komutanlığı, askerî araç gereçlerin dışında İstanbul'dan Venizelos vapuru ile 200 Fransız Müslüman askerini,¹⁶⁸ Batum'dan İtalyan Vapuru ile 104, İngiliz Vapuru ile de 1.040 Fransız askerini Zonguldak'a getirmiştir.¹⁶⁹ Yine aynı gün bir Fransız uçağı dahi Zonguldak havalisinde iki saat uçmuş ve halkın işgale karşı direnmemesini öğütleyen bildiri atmıştır.¹⁷⁰

Dışardan gelen takviye güçlerle asker sayısını kısa zamanda 3.000'e kadar çıkararak¹⁷¹ Fransızlar şehrin giriş ve çıkışlarını kontrolleri altına almış, şehir merkezinin büyük bir kısmını tel örgülerle çevirmiş ve yeni karakollar inşa edip, yığınak yapmışlardır.¹⁷² Batum ve İstanbul'dan getirdikleri çok sayıdaki kara toplarını Zonguldak'ın iç kısımlarına yerleştirmiş ve önemli mevzileri makineli tüfeklerle güçlendirmişlerdir.¹⁷³ Hemen akabinde de bölgede keşif gezileri düzenlemeye ve yeni işgaller için istihbarat toplamaya başlamışlardır.

¹⁶⁵ Hatipoğlu, "Fransızların Zonguldak", s. 80.

¹⁶⁶ Atatürk, *Nutuk*, s. 348.

¹⁶⁷ ATASE Arşivi, K. 1:594, D: 8 Fh: 4-7.; Nak: Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 25.

¹⁶⁸ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 590, G. 92, B. 92/1.

¹⁶⁹ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 590, G. 97, B. 97/1.

¹⁷⁰ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 590, G. 94, B. 94/1.

¹⁷¹ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 673, G. 100, B. 100/1.

¹⁷² ATASE Arşivi, Kl: 567, D: 36, Fh: 13,16, 63-6.; Nak: Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 26.

¹⁷³ ATASE Arşivi, Kl: 567, D: 36, Fh: 27.; Nak: Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 26.

Çaycuma Müfrezesi Kumandanlığı'nın verdiği bilgiye göre 2 Ağustos 1920'de 40 kişilik bir Fransız süvari müfrezesi, kasabanın 7 km kadar yakınına giderek teftiş ve keşif harekâtında bulunmuştur. Yine aynı gün bir başka Fransız askerî grubu da ziyaret bahanesiyle Bartın ve Amasra sahillerinde araştırma ve keşif çalışmaları yapmıştır.¹⁷⁴ Fransızların işgal bölgesini genişletmek için hazırlık yaptığı bu sırada Yüzbaşı Cevat Rıfat ise Fransızlara karşı nasıl mücadele edeceğini düşünmektedir. Zira ilçelerden topladığı askerlerin eğitimi devam etmekte, silah ve cephane konusunda eksiği bulunmaktadır. Bu vaziyette Yüzbaşı Cevat Rıfat'ın aklına ilk olarak Fransız birliği içerisinde yer alan Müslüman askerlere bir beyanname gönderip onları Türk tarafına davet etmek gelmiştir.¹⁷⁵

Yüzbaşı Cevat Rıfat, Müslüman askerlerin Türk tarafına geçmesi için "Aziz Din Kardeşlerimiz" diye başlayan ve Kur'an-ı Kerim'den de bir ayet ile altında Müftü Nusret Efendi, Bartın Jandarma Kumandanı İsa Bey ve kendi imzasının olduğu bir bildiri metni hazırlatmıştır. Müslüman Fransız askerlerine gizli bir şekilde ulaştırılan bildiri de, Türklerin Müslüman olduklarına ve İslamiyet'in yeryüzünde yayılması için çalıştıklarına, Fransızların ise amacının İslamiyet'i yok etmek olduğuna dikkat çekilmiştir. Fransızların İslam'ın son kalesi olan Türkiye'ye saldırdığı ve bu saldırılar karşısında Türk askerinin vatanını müdafaa etmek üzere savaştığı üzerinde durulmuştur. Bildirinin sonunda Türklerin onların kardeşi olduğuna, kardeşlerin de birbirine silah çekmeyeceğine vurgu yapılmış ve Müslüman askerlerden Türk tarafına geçmeleri istenmiştir.¹⁷⁶

Bildirinin dağıtılmasından birkaç gün sonra bir grup Fransız Müslüman askeri tekbirler ve Allahu Ekber sesleri eşliğinde Sapça geçidindeki Türk karakollarından birisine gelip iltica etmiştir. Her ne kadar bir Fransız müfrezesi askerlerin peşinden gelse de karakoldan açılan yoğun ateş sonucu geri dönmek mecburiyetinde kalmıştır.¹⁷⁷ Yüzbaşı Cevat Rıfat bildiriler yoluyla Müslüman Fransız askerlerini Türk tarafına çekmek için çaba gösterirken, kendi askerlerinden 500 kadarının Bolu'daki isyanı bastırmak için gitmesi ve cephe gerisindeki bazı hadiseler Fransızları ileri hareket konusunda cesaretlendirmiştir. Fransızlar hem Türk tarafına geçen Müslüman Fransız askerlerini cezalandırmak hem de Türk birliklerinin gücünü sınamak için Sapça geçidindeki Türk mevzilerine karşı saldırıya geçmişlerdir.¹⁷⁸ Bu hücum karşısında Yüzbaşı Cevat Rıfat ilk olarak Bartın, Devrek, Erikli ve Safranbolu kaymakamlarını vaziyetten haberdar etmiş ve onları yardıma çağırmıştır. Kendisi de nizamiye kıtaları, Bedri Bey'in süvari bölüğü ve karargâh muhafızlarıyla birlikte Sapça geçidi karşısındaki mevkie yerleşmiştir.¹⁷⁹

¹⁷⁴ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 579, G. 140, B.140/1.

¹⁷⁵ Atilhan, *İstiklal Harbinde*, s. 68.

¹⁷⁶ Atilhan, *İstiklal Harbinde*, s. 68-69., Cevat Rıfat Atilhan, "Bütün Çıplaklığı İle Millî Mücadele", *Büyük Cihad*, 37 (23 Kasım 1951), s. 1, 4.

¹⁷⁷ Atilhan, "Bütün Çıplaklığı İle", *Büyük Cihad*, 39 (7 Aralık 1951), s. 4.

¹⁷⁸ Atilhan, "Bütün Çıplaklığı İle", *Büyük Cihad*, 41 (21 Aralık 1951), s. 1, 4.

¹⁷⁹ Atilhan, *İstiklal Harbinde*, s. 69-70.

Yüzbaşı Cevat Rifat, bu faaliyetlerde bulunurken Fransız askerleri de makineli tüfekleri ve dağ topları ile arazinin müsaadesi nispetinde ağır ağır ilerlemeye başlamıştır. Fransız askerlerinin ileri harekâtı karşısında Yüzbaşı Cevat Rifat emrindeki askerlere, “Karşımızda ilerlemekte olan Fransız kıt’alarının içinde birçok Cezayirli ve Tunuslu Müslüman vardır. Ben emir vermedikçe katiyen ateş açılmayacaktır” demiştir. Verilen emir gereği Türk askeri silahına sarılmazken Fransız askerleri ise fırsattan istifade Türk siperlerine 200 metre kadar yaklaşmışlardır. Fransız askerlerinin ateş açmaya hazırlandığı ve çatışmanın başlayacağı sırada Yüzbaşı Cevat Rifat üzerinde Kelime-i Tevhid yazılı bayrağı siperin üzerine diktirmiştir. Bayrağı siperin üzerinde gören Türk askerleri hep birlikte tekbir getirmeye başlayınca, karşı tarafta bir kıpırdanma olmuş ve Müslüman Fransız askerler tekbir getirerek Türk kuvvetlerine doğru yaklaşmaya başlamışlardır. Onları engellemek isteyen Fransızlar ise açılan koruma ateşi karşısında yerlerinden kıpırdanamamış ve böylece birçok Müslüman Fransız askeri Türk tarafına geçmiştir. Geride kalanlarla mücadele bir müddet devam etse de Fransızlar akşam karanlığında Fransızlar Zonguldak merkeze doğru çekilmek zorunda kalmışlardır.¹⁸⁰

İleri hareketleri başarısızlıkla sonuçlanan Fransızlar bir taraftan Türk yetkilileriyle iyi ilişkiler kurmak için girişimde bulunurken, bir taraftan da Zonguldak’a asker, silah, cephane ve malzeme sevkiyatına devam etmişlerdir. Nitekim 17 Eylül 1920’de 6 subay, binbaşı rütbesinde 1 doktor ve 180 asker,¹⁸¹ 19 Eylül’de 60 kadar tam teçhizatlı asker,¹⁸² 1 Ekim’de bir yüzbaşı, bir teğmen, bir çavuş ve 50 er,¹⁸³ 22 Ekim’de 1 yüzbaşı, 1 üsteğmen, 5 çavuş ve 87 er Zonguldak’a gelmiştir.¹⁸⁴ Fransızların sevkiyatını daha sonraki günlerde de devam etmiştir.¹⁸⁵

Yüzbaşı Cevat Rifat’ın Kastamonu ve Havalisi Komutanlığı’na gönderdiği 6 Kasım 1920 tarihli raporunda belirttiğine göre yapılan sevkiyat sonucunda Fransızların Zonguldak ve çevresindeki asker sayısı 2.000’ni bulmuştur. Ayrıca Zonguldak’ın etrafında ve şehrin en sarp, en lüzumsuz yerlerine kadar tahkimat yapıp, buraları tel örgülerle çevirmiş ve havzanın en önemli kömür ocaklarını da ellerine geçirmişlerdir. Bu durum karşısında Yüzbaşı Cevat Rifat, Fransızları Zonguldak’tan çıkarmak için ileri harekâtı uygun bulmamış, bununla birlikte işgal bölgelerini genişletmesini de fırsat vermemiştir.¹⁸⁶

Nitekim 16 Kasım 1920’de bir Fransız subayı kumandasındaki 50 kişilik Fransız askeri Zonguldak-Çaycuma yolunu takiben Zonguldak’a beş saat mesafedeki Sapanca köyüne geldiğinde Türk jandarmalar tarafından durdurulmuştur. Jandarma Teğmeni Cevdet,

¹⁸⁰ Atilhan, *İstiklal Harbinde*, s. 70-72.; Atilhan, “Bütün Çıplaklığı İle”, *Büyük Cihad*, 41 (21 Aralık 1951), s. 4.

¹⁸¹ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 590, G. 116, B. 116/2.

¹⁸² ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 590, G. 92, B. 92/1.

¹⁸³ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 590, G. 121, B. 121/1.

¹⁸⁴ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 642, G. 76, B. 76/1.

¹⁸⁵ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 721, G. 54, B. 54/1.; K. 1062, G. 109, B. 109/1.

¹⁸⁶ ATASE Arşivi, Kl: 952, D: 8(5), Fh: 25-7.; Kl: 953, D: 8(5), Fh: 25-7. Nak: Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele’de Zonguldak*, s. 29-30.

Yüzbaşı Cevat Rifat'tan aldığı talimat doğrultusunda Fransız askerlerinin Çaycuma yönünde ilerlemesine müsaade etmemiştir. Ayrıca Fransız subayının Çaycuma'daki Türk askerlerinin mevcuduna yönelik sorularını da yanıtlamayan Teğmen Cevdet, geri dönmeleri halinde çatışma çıkacağı uyarısında bulunmuş ve böylece Fransızlar Zonguldak'a geri dönmüşlerdir.¹⁸⁷

Ayrıca Zonguldak Müfrezesi Komutan Vekili Murat Bey, Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanlığı'na gönderdiği 4 Aralık 1920 tarihli telgrafında, iki Fransız subayı komutasında 50-55 kadar piyade askeri ve iki makineli tüfekten ibaret bir müfrezenin Zonguldak-Gelik yolu istikametinde ilerlediğini haber vermiştir. Fransızlara ilerlemeye devam etmeleri halinde ateşle karşılık verileceğinin uygun bir lisanla anlatıldığını ve bu uyarı karşısında geri çekildiklerini bildirmiştir.¹⁸⁸ Bu olaydan sonra Yüzbaşı Cevat Rifat, Fransızların yeni bir askerî harekâta bulunma ihtimaline karşı Zonguldak-Çaycuma, Zonguldak Beycuma-Devrek, Zonguldak-Kilimli-Filyos gibi Fransızların ileri harekâtı esnasında kullanacağı bütün güzergâhlarda yeni önlemler almıştır. Bu bağlamda Devrek'teki müfreze Beycuma'ya kaydırılmış, Filyos'taki kaleler onarılmış, bölgedeki asker sayısı arttırılmış ve Zonguldak yolu üzerindeki mevziler güçlendirilmiştir.¹⁸⁹

Yüzbaşı Cevat Rifat, Fransızlara karşı bu önlemlerin yanı sıra Müslüman Fransız askerlerinin Türk tarafına geçmesi için dağıttığı Arapça beyanname ve yaptığı propagandadan faydalı sonuçlar alması üzerine bu tür faaliyetlere devam etmiştir.¹⁹⁰ Zira Türk tarafına geçen Müslüman askerlerden aynı zamanda Fransız birliği hakkında önemli bilgiler de alınmıştır.¹⁹¹ Yapılan çalışmalar sayesinde Fransız birliğindeki Müslüman askerlerin firar suretiyle Türk tarafına ilticasında artışlar olunca,¹⁹² Fransız yetkililer de boş durmamıştır. Bu meyanda Fransızlar, Tunuslu ve Cezayirli Müslüman askerlerin bulunduğu taburu İstanbul'a göndermek ve onların yerine de Sudanlı askerleri getirmek suretiyle asker kayıplarının önüne geçmek istemiştir.¹⁹³

Fransızların birliklerindeki firar eylemine karşı önlem aldığı ve kuvvetlerini takviye ettiği bir dönemde, Yüzbaşı Cevat Rifat, Kastamonu ve Havalisi Kumandanı Muhittin Paşa'nın kendisine göndermiş olduğu *"Bir mesele hakkında rey ve fikrinizden istifade edilmek üzere Kastamonu'ya kadar teşrifiniz rica olunur"* telgrafi üzerine¹⁹⁴ 1921 Ocak ayında Kastamonu'ya gitmiştir.¹⁹⁵ Bunun üzerine Zonguldak Mutasarrıfı Nusret Bey,

¹⁸⁷ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 1062, G. 111, B. 111/1.

¹⁸⁸ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 1063, G. 27, B. 27/1-2.

¹⁸⁹ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 1065, G. 76, B. 76/1.

¹⁹⁰ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 1065, G. 76, B. 76/1.

¹⁹¹ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 590, G. 120, B. 120/2.

¹⁹² ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 570, G. 126, B. 126/1.; K. 1066, G. 87, B. 87/1.

¹⁹³ TDA, 525 / 37887-152857-60.

¹⁹⁴ Cevat Rifat Atilhan, *Bütün Açıklığı İle İnönü Savaşları ve Gerçek Kahramanları*, İstanbul: Aykurt Neşriyat, 1972, s. 14.

¹⁹⁵ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 602, G. 123, B. 123/1-2.

Kastamonu Komutanlığı'na bir telgraf çekmiş ve telgrafında, Yüzbaşı Cevat Rifat'ın acilen eski görevine iade edilmesi gerektiğini dile getirmiştir. Aksi takdirde olumsuz neticelerin meydana geleceğine ve onun yerini başka kimsenin dolduramayacağına vurgu yapmıştır.¹⁹⁶

Nusret Bey'in talebi üzerine Yüzbaşı Cevat Rifat, Kastamonu'dan ayrılıp tekrar görevinin başına geçerken,¹⁹⁷ Fransızlar da boş durmamış İstanbul'dan yeni kuvvet ve cephanelerinin gelmesiyle¹⁹⁸ birlikte güçlerini takviye etmeye devam etmişlerdir. Yeterli güce ulaşıncı da Türklerin tepkisini ölçmek amacıyla olsa gerek 15 Mart 1921'de 20 kişilik bir Fransız süvari müfrezesi Yaka istikametine doğru ilerlemiş ve burada bulunan Türk karakoluna ateş açmıştır. Fransız ateşine karşılık Türk askerler de aynı şekilde karşılık vermiştir. Fransız müfrezesi öğlen yine Yaka istikametinde ilerlese de bu defa ateş açmayarak Zonguldak'a geri dönmüştür.¹⁹⁹

Yaka Karakolu hadisesinden sonra Fransızlarla herhangi bir çatışma yaşanmamıştır. Bunun nedenini Fransızların bölgede giderek artan bir direnişle karşılaşması ve Müslüman Fransız askerlerinin Türklere karşı savaşmak istemedikleri gibi her gün birer ikiye Türk tarafına firar etmesiyle²⁰⁰ ve daha da önemlisi Fransa'nın Ankara ile uzlaşmak istemesiyle açıklayabiliriz. Zira Fransa, Anadolu'da işgal altında tuttuğu topraklardaki Türk direnişi karşısında iyice yıpranmış ve bu bağlamda gerek asker sayısını gerekse harcamalarını artırmak durumunda kalmıştır. Anadolu'da gittikçe artan Bolşevik etkinliğinden, Mustafa Kemal Paşa'nın Batılı emperyalist güçlere karşı verdiği savaşla Müslüman dünyasının desteğini kazanmış olmasından ve bölgedeki Panislamist faaliyetlerden rahatsız olmuştur. Yunanlıların Türklere karşı II. İnönü Muharebesi'nde başarı elde edememesi de Fransa'yı Ankara ile uzlaşmaya itmiştir.²⁰¹ Ayrıca Ankara'nın ayakta kalması Fransa'nın Anadolu ve Ortadoğu'daki menfaatlerini koruması bakımından daha faydalı gözükmektedir.²⁰²

Türkiye ile iyi ilişkiler kurmak isteyen Fransa, gerek iki ülke arasındaki münasebetlerin olumlu bir seyir alması arzusu gerekse Zonguldak'ta giderek kuvvetlenen Türk direnişinin etkisiyle, talepleri yerine getirildiği takdirde Zonguldak'tan ayrılacağını bildirmiştir. Fransızların öne sürdüğü koşullar ise Zonguldak'a gelen sivil Fransızlardan Türk pasaportu talep etmek gibi Türkiye'ye karşı dostluklarına aykırı davranışta bulunduğunu iddia ettikleri ve hatta bu konuda daha önceden şikayette buldukları²⁰³

¹⁹⁶ Atilhan, *Bütün Açıklığı*, s. 16.

¹⁹⁷ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 602, G. 123, B. 123/1-2.

¹⁹⁸ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 721, G. 117, B. 117/1.; K. 882, G. 12, B. 12/1.

¹⁹⁹ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 724, G. 2, B. 2/1-2.

²⁰⁰ Sarıkoyuncu, Millî Mücadele'de Zonguldak *Sancağı*, s. 85.

²⁰¹ "Millî Mücadele Döneminde Türk-Fransız İlişkileri", *Atatürk Ansiklopedisi*, erişim 1 Ekim, 2022, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/milli-mucadele-doneminde-turk-fransiz-iliskileri/>

²⁰² Sebahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, İstanbul: Burçak Yayınevi, 1968, s. 445-446.

²⁰³ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 654, G. 186, B. 186/2.

Zonguldak Mutasarrıfı Nusret Bey'in değiştirilmesi ve bölgedeki Türk jandarma kuvvetinin takviye edilmesi olmuştur.²⁰⁴ Zira Fransa, Zonguldak'tan çekildiği takdirde bölgede asayişin sağlama konusunda yetersiz olduğu düşünülen Nusret Bey'in²⁰⁵ görevde kalması ve buraya yeterli miktarda jandarmanın gönderilmemesi durumunda asayişin bozulacağını düşünmektedir. Asayişin bozulması ve daha da önemlisi maden işçilerinin eskiden olduğu gibi eşkıya tarafından soyulması ise kömür üretimini aksatacak ve bu nedenle bölgede büyük yatırımları bulunan Fransa'nın çıkarları zedelenecektir.

Fransa'nın söz konusu taleplerini değerlendiren TBMM Hükûmeti, 1 Mayıs 1921'de yaptığı toplantıda Zonguldak'la ilgili ilk adımın Fransızlar tarafından atılması gerektiği üzerinde durmuştur. Bu bağlamda ilk önce Fransızlar Zonguldak'ı tahliye yönelik gerekli adımları atacak ve bunun akabinde TBMM Hükûmeti mutasarrıf değişikliği ve jandarma takviyesi konusunda üzerine düşeni yapacaktır.²⁰⁶ Hükûmetin aldığı bu karar Hariciye Vekâleti tarafından İstanbul'daki Fransız Fevkalâde Komiseri General Pelle'ye iletilmiştir.²⁰⁷

Hariciye Vekâleti, iki taraf arasında yapılan görüşmelerde ısrarla Fransızların bir an evvel Zonguldak'ı tahliye etmesine vurgu yapmış ve tahliye süreci tamamlandığında taleplerin yerine getirileceğinin altını çizmiştir.²⁰⁸ Lakin bu teklif General Pelle tarafından kabul görmemiş olmalı ki Zonguldak'ın tahliyesi konusunda ilk adımı TBMM Hükûmeti atmıştır. Nitekim 1 Haziran 1921'de yapılan toplantıda, Zonguldak Mutasarrıfı Nusret Bey'in yerine İstanbul Meclisi Mebusanı Başkatibi Asım Bey'in tayin edilmesi uygun görülmüştür.²⁰⁹

Yapılan bu değişiklik üzerine Hariciye Vekili Yusuf Kemal (Tengirşenk) Bey, 15 Haziran 1921'de General Pelle'ye çektiği telgrafında, Zonguldak Mutasarrıflığına Asım Bey'in tayin edildiğini ve jandarma kuvvetlerinin de takviye edilmek üzere olduğunu haber vermiştir. Ayrıca Zonguldak'ta bulunan özellikle madencilikle uğraşan Fransızların güvenliklerinin sağlanması ve bölgeden tahliyesi konusunda gerekli adımların atılacağını ifade etmiştir. Bu bağlamda Yusuf Kemal Bey, TBMM Hükûmeti'nin üzerine düşen görevi yerine getirdiğine dikkati çekmiş ve Zonguldak'ın bir an önce tahliye edilmesini istemiştir.²¹⁰

Yusuf Kemal Bey'in bu isteği karşısında General Pelle, 19 Haziran 1921 tarihli cevabında Zonguldak Mutasarrıfının değişmesi, jandarmanın takviye edileceği ve seyahat konusunda Fransızlara yardımcı olunacağı konusunda duyduğu güvenden dolayı tahliye

²⁰⁴ BCA, 30-18-1-1 / 3-18-13.

²⁰⁵ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 654, G. 186, B. 186/1-2.

²⁰⁶ BCA, 30-18-1-1 / 3-18-13.

²⁰⁷ TDA, 525 / 37887-152857- 39.

²⁰⁸ TDA, 525 / 37887-152857-26.; 525 / 37887-152857-14.

²⁰⁹ BCA, 30-18-1-1 / 3-23-16.

²¹⁰ TDA, 525 / 37887-152857-12.

için hemen emir vereceğini bildirmiştir.²¹¹ General Pelle'nin emri doğrultusunda Fransızlar 19 Haziran 1921'den itibaren Zonguldak'ı tahliye²¹² ve 20 Haziran'da da şehri terk etmeye başlamışlardır.²¹³ Böylece Zonguldak ve çevresindeki Fransız işgali sona ermiştir.

3.3. Alemdar Gemisi Olayı

Alemdar Gemisi Olayının Zonguldak ve Ereğli'nin işgaliyle doğrudan ilgisi bulunmamakla birlikte, önemi Fransız birlikleriyle Türk millî kuvvetleri arasında bir mücadeleye sebebiyet vermesi ve bu mücadelenin de Zonguldak-Ereğli kıyılarında cereyan etmesinden kaynaklanmaktadır.²¹⁴ Alemdar, aslında Danimarka bandıralı bir kurtarma gemisi olup firması tarafından, Çanakkale Savaşı sonrasında, karaya oturmuş veya yarı batık teknelerin kurtarılması için görevlendirilmiştir. Lakin gemi I. Dünya Savaşı esnasında boğazlardan çıkamayınca Osmanlı Hükûmeti tarafından el konulmuş ve "Seyri Sefain İdaresi" bünyesinde Alemdar adıyla çalıştırılmaya başlanmıştır.²¹⁵

İstanbul Kuruçeşme'de demirli duran ve kurtarma gemisi olması hasebiyle her an harekete hazır vaziyette bekletilen Alemdar'ın²¹⁶ çarkçısı Osman Efendi, Kuvâ-yı Milliye'nin Karadeniz'de gemiye olan ihtiyacını göz önüne alarak, Alemdar'ı Anadolu'ya kaçırmayı düşünmüş ve bu fikrini gemi kaptanı Osman Bey'e açmıştır. Osman Bey ihtiyarlığını ileri sürerek mazeret beyan etmiş ve yerine oğlu aynı zamanda Alemdar'ın diğer çarkçısı olan Hikmet'in gitmesini söylemiştir.²¹⁷ Bu istek kabul görmüş ve yine Osman Bey'in teklifiyle geminin kaptanlığı Serdümen Recep Kahya'ya verilmiştir. Bu şekilde mürettebatını tamamlayan Alemdar gerekli hazırlıkları yaptıktan sonra 8 kişilik mürettebatıyla birlikte 23 Ocak 1921 gecesi denize açılmıştır. İstanbul Boğazı'ndan geçerken kendilerine nereye gittiğini soran İngiliz askerlerini, "Karadeniz'de batacak bir gemiyi kurtaracağız" demek suretiyle atlatan Alemdar,²¹⁸ 24 Ocak sabahı Ereğli'ye gelmiştir.²¹⁹

Alemdar'ın Ereğli'ye gelerek Kuvâ-yı Milliye'ye katıldığı haberi Ereğli Kaymakamı Necati Bey tarafından Zonguldak Mutasarrıfı Nusret Bey'e, Nusret Bey tarafından da Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanlığına bildirilmiştir. Nusret Bey, Kastamonu ve Bolu Havalisi Komutanı Muhittin Paşa'ya gönderdiği telgrafta, Alemdar'ın İstanbul'dan kaçırılarak Ereğli Limanı'na geldiğini, kömür ve mürettebat başta olmak üzere eksikliklerinin

²¹¹ TDA, 525 / 37887-152857-7.

²¹² ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 1135, G. 203, B. 203/1.

²¹³ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 1231, G. 128, B. 128/1.; K. 1136, G. 12, B. 12/1.

²¹⁴ Doğanay, "Millî Mücadele'de", s. 570.

²¹⁵ *Karadeniz'de Bir Destan: Gazi Alemdar Gemisi*, haz. Gürdal Özçakır ve Mehmet Dönmez, İstanbul: Deniz Basımevi Müdürlüğü, 2009, s. 20.

²¹⁶ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 130.

²¹⁷ M. Celaleddin Orhan, *Askerlik Hatıralarım*, İstanbul: Deniz Basımevi, 1982, s. 59-60.

²¹⁸ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 16-20.

²¹⁹ Tevetlioğlu, "Alemdar Destanı", *Son Havadis*, 15 Temmuz 1962, s. 2.

bulduğunu ve Ereğli’de kalması durumunda daima tehlikeye maruz kalacağını dile getirmiştir. Telgrafının sonunda da geminin nerede ve nasıl muhafaza edileceği konusunda emir beklediğini yazmıştır.²²⁰

Muhittin Paşa cevap olarak Alemdar’ın eksiklikleri giderildikten sonra mümkünse Bartın Limanı’nda saklanması, bunun mümkün olmaması halinde ise Sinop’a hareket etmesi emrini vermiştir. Hemen akabinde de Müdafaa-i Milliye Vekâleti’ni bilgilendirmiş ve bu konuda yapılacak işlem için talimat verilmesini istemiştir. Müdafaa-i Milliye Vekâleti de gönderdiği yanıtta, Alemdar’ın eksikliklerinin giderilerek hemen Trabzon’a hareket ettirilmesi konusunda gerekli işlemlerin yapılmasını bildirmiştir.²²¹

Bunun üzerine Muhiddin Paşa, Ereğli Kaymakamlığına, Mevki Kumandanlığına ve Liman Riyaseti’ne, “Alemdar’ı serian hareket ettirip Sinop’a iltica ettirebilirsiniz. Yahut Trabzon’a kadar sevk edebilirsiniz. Hemen tahrik ediniz. Yoksa Ereğli’de karaya oturarak hemen mürettebat ve eşyasını kemâl-i süratle karaya çıkarıp ateşten mahfuz bir yere kadar naklediniz. Çünkü Fransızların gelip Alemdar’ı aramaları, mürettebatını götürüp şedit bir muamele yapmaları tabiidir. Buna imkân ve mahal bırakılmamalıdır” şeklinde bir talimat göndermiştir.²²²

Gönderilen talimat üzerine Ereğli Liman Reisi Nazmi Bey²²³ ile Ereğli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri, Alemdar’ın personel ve yiyecek gibi eksikliklerini gidermek için hummalı bir çalışma başlatmıştır.²²⁴ O dönemde Ereğli karantina memuru bulunan sivil kaptan İsmail Bey, Alemdar’ın süvariliğine, Ali Dursun ikinci kaptanlığına, Yüzbaşı Adil çarkçıbaşılığınaya tayin edilmiş ve gemi mürettebatı toplamda 20’yi geçmiştir. Limandaki bir yelkenliden 80 ton kömür de alan Alemdar, eksiklikleri tamamlanmış bir şekilde 27 Ocak gecesi 03:00 sularında Ereğli Limanı’ndan Trabzon’a gitmek üzere Zonguldak’a doğru hareket etmiştir.²²⁵

Ancak Ereğlili Rumlar, Alemdar’ın Ereğli’ye geldiğini ve yeni bir sefere hazırladığını bölgedeki Fransız ve İtalyan ajanlarına bildirdiği için Alemdar denize açıldıktan kısa bir süre sonra²²⁶ Fransız bir hücumbotu²²⁷ tarafından yakalanıp, mürettebatıyla birlikte

²²⁰ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 21.

²²¹ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 22-23.

²²² Peker, *Öl Esir Olma*, s. 23.

²²³ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 24-25.

²²⁴ Tahsin Aygün, *Alemdar Geliyor*, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1964, s. 13.

²²⁵ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 25-30.; Aygün, *Alemdar Geliyor*, s. 13.; Tevetlioğlu, “Alemdar Destanı”, *Son Havadis*, 15 Temmuz 1962, s. 2.

²²⁶ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 30-31.; Aygün, *Alemdar Geliyor*, s. 14.

²²⁷ Alemdar Gemisi Olayıyla ilgili yapılan bütün çalışmalarda ve bütün Türkçe gazete haberlerinde, bahsi geçen hücumbotunun adının C-27 olduğu belirtilmektedir. “C”, avcı botu anlamına gelen Fransızca “chasseur” kelimesinden gelmektedir. Fakat Fransız arşiv belgelerinde görülen, bu muhribin/hücum botunun isminin “Chasseur 27” değil, “Chasseur 80” olduğudur. Nitekim Fransızca gazetelerde de botun adı C-80 olarak geçmektedir. T.C. Dışişleri Bakanlığı arşivindeki belgelerde ise sadece muhribin/avcı botu kelimeleri geçmekte, herhangi bir sayı zikredilmemektedir. Bkz. *Türk ve Fransız Diplomatik Arşiv Belgeleriyle 100. Yılında Alemdar Vapuru Olayı*, Ed. Evrim Şencan Gürtunca, Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşiv Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2021, s. xxx.

Zonguldak'a götürülmüştür. Hücumbotunun kumandanı ve aynı zamanda Kömür Komisyonu Zonguldak delegesi olan Fransız Yüzbaşı Tilly, geminin kaçırılmış olması nedeniyle İstanbul'a iade edilmesi gerektiğini söylemiştir. Zonguldak'taki Fransız Kumandan Crétin de aynı fikirde olmuş ve Alemdar, Yüzbaşı Tilly kumandasında ve sekiz Fransız askerinin gözetiminde İstanbul'a doğru yola çıkarılmıştır. Yüzbaşı Tilly ve askerlerden 4'ü, kontrol için Alemdar'a bindirilirken, diğer 4 asker gemiyi yakalayan hücumbotuna binmiştir. Hücumbotunun görevi yolculuk boyunca Alemdar'ı takip ve İstanbul'a ulaşıp ulaşmadığını kontrol etmektir.²²⁸

Alemdar, 27 Ocak sabahı İstanbul'a doğru hareket ederken, geminin Türk mürettebatı esir olarak veya elleri bağlı ölmektense Fransız askerlerini bağlayıp gemiyi bir yere bindirmeyi düşünmüşlerdir. Hazırlanan plana göre Türk mürettebat kargaşa çıkaracak ve Fransız askerleri kargaşayı önlemeye geldiğinde silahları alınıp, el ve ayakları bağlanacaktır. Şayet Fransız askerleri kargaşayı bastırmaya gelmezse horon oynanacak ve Fransız askerleri oyuna dâhil olduğu anda silahları alınıp esir edileceklerdir. Gemiyi idare eden Yüzbaşı Tilly'yi saf dışı bırakma görevi ise Adil Bey öncülüğünde güçlü tayfalar arasından seçilen 5 kişiye ait olacaktır.²²⁹

Kaptan İsmail ve Adil Bey öncülüğünde uygulanan plan işe yararmış ve Türk mürettebat kendisini kurtardığı gibi Yüzbaşı Tilly ve diğer Fransız askerlerini de esir alarak Alemdar'ın dümenini tekrar Ereğli'ye çevirmiştir. Alemdar'ı arkadan takip eden Fransız hücumbotu, geminin Ereğli'ye döndüğünü görünce ateş açmış ve böylece Millî Mücadele'nin tek deniz muharebesi başlamıştır. Çatışma esnasında dümeni kumanda eden Serdümen Recep Kâhya şehit olmasına rağmen Alemdar, Ereğli Limanı'na girmeyi başarmıştır. Alemdar'ın arkasından limana girmek isteyen Fransız hücumbotu, top atış seslerini duyarak sahile gelen halkın şiddetli yayılım ateşi karşısında isabet almıştır. Ayrıca İpsiz Recep Çetesi ve Ereğli Kuvâ-yı Milliye birlikleri siperlerden, halkın bir kısmı da sandallarından hücumbotuna ateş etmiş ve bunun üzerine Fransız hücumbotu geri dönmek zorunda kalmıştır.²³⁰

Ereğli Liman Reisi Nazmi Bey, Alemdar'ın kurtarılışını 27 Ocak tarihli telgrafla Muhittin Paşa'ya bildirmiştir. Telgrafta, Fransızlar tarafından yakalanarak İstanbul'a götürülmek istenilen Alemdar'ın esaretten kurtarılışını bir kez daha Ereğli'ye geldiğini, mücadele esnasında Türk mürettebattan 3 askerinin yaralı, 1 askerinin ise şehit olduğunu yazmıştır. Yüzbaşı Tilly ile 4 Fransız askerinin esir tutulduğunu, Alemdar'ın tekrar düşman eline düşmemesi için batırılması yönünde emir verdiğini dile getirmiştir.²³¹

²²⁸ *Türk ve Fransız Diplomatik Arşiv Belgeleriyle*, s. XXIII.

²²⁹ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 40-43.; Aygün, *Alemdar Geliyor*, s. 15-16.; Tevetlioğlu, "Alemdar Destanı", *Son Havadis*, 16 Temmuz 1962.

²³⁰ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 43-49.; Aygün, *Alemdar Geliyor*, s. 16-21.; Tevetlioğlu, "Alemdar Destanı", *Son Havadis*, 17-18 Temmuz 1962, s. 2.

²³¹ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 37.

Nazmi Bey, Alemdar'ı bu şekilde koruma altına alırken, yaralı ve ölülerini Zonguldak'a getiren Fransız hücumbotu ise üzerindeki kurşun delikleri kapatıldıktan sonra Fransız esirlerini kurtarmak amacıyla Ereğli'ye geri dönüp limana demirlemiştir. Ayrıca 29 Ocak'ta Fransızların Valdeck Rousseau isimli zırhlı kruvazörü ile 2 torpidosu Alemdar'ı yakalamak amacıyla Ereğli'ye gönderilmiştir.²³² Lakin Fransız Amiral Dumenil, Alemdar'ın batırılmış olduğunu görünce bir torpidosunu liman açığında bırakarak Zonguldak'a gitmiştir.²³³

Amiral Dumenil, Zonguldak'a geldikten sonra Mutasarrıf Nusret Bey'e bir nota vermiştir. Notada, sözde asi olarak gördüğü Türk mürettebatın cezalandırılması, Fransız esirlerinin geri verilmesi ve Alemdar'ın teslimi üzerinde durmuş, aksi takdirde karaya asker çıkarılacağını bildirmiştir.²³⁴ Ayrıca 30 Ocak 1921 öğle saatine kadar esirler iade edilmezse, yerli halk ile memurlar arasından 5-10 kişinin misilleme olarak esir alınacağını ifade etmiştir.²³⁵

Fransız isteklerini Ankara'nın kabul etmeyeceğini bilen ve bu durumda Ereğli ile Alemdar'ın bombalanmasını ve kuşatılmasını ihtimal dâhilinde gören Ereğlililer yurtseverler yeniden silaha sarılmışlardır. Ayrıca bölgede Yüzbaşı Cevat Rıfat'ın komutasındaki askerler ile İpsiz Recep'in milis kuvvetlerinden oluşan yeni bir savunma teşkilatı kurulmuştur.²³⁶ Ereğli Mevki Kumandanlığı da Fransızların Ereğli'ye yönelik olası bir harekâtına karşı Bolu Mıntıka Komutanlığı'ndan cephane ve takviye asker istemiştir.²³⁷

Ereğli'de bunlar olurken Fransız esirlerin iadesi için son tarih 2 Şubat olarak belirlenmiş ve Fransız yetkililer, o tarihte esirler iade edilmediği takdirde, Zonguldak Mutasarrıfı ve ailesinden bazı kişilerle, şehrin ileri gelenlerinin tutuklanacağını, Ereğli bölgesinin ablukaya alınacağını ve savaş gemilerinin Ereğli Limanı'na zarar vereceğini açıkça bildirilmişlerdir. İlaveten, Doğu Akdeniz Filosu Komutanı Amiral de Bon, Ankara'dan tatminkâr bir cevap alamadıkları takdirde Alemdar'ın imha edileceğini dile getirmiştir.²³⁸

Muhittin Paşa, Fransız yetkililerin tehditleri karşısında Ankara'dan aldığı talimat doğrultusunda hareket etmiştir. Fransız Amiraline verdiği yanıtta, esirlerin iadesinin Alemdar'a ve Türk karasularında Türk Bayrağı taşıyan gemilere dokunulmaması şartıyla

²³² Peker, *Öl Esir Olma*, s. 55, 72.

²³³ Aygün, *Alemdar Geliyor*, s. 22.; Orhan, *Askerlik*, s. 61.

²³⁴ Erol Mütercimler, *Millî Mücadele'nin Kahraman Gemisi Alemdar*, İstanbul: Türkiye Denizcilik Sendikası, 1989, s. 107.

²³⁵ *Türk ve Fransız Diplomatik Arşiv Belgeleriyle*, s. XXV- XXVI.

²³⁶ Tevetlioğlu, "Alemdar Destanı", *Son Havadis*, 18 Temmuz 1962, s. 4.; Mütercimler, *Millî Mücadele'nin*, s. 108.

²³⁷ *ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 611, G. 86, B. 86/1.

²³⁸ *Türk ve Fransız Diplomatik Arşiv Belgeleriyle*, s. XXVI.

mümkün olacağını bildirmiştir.²³⁹ Bu cevap karşısında Amiral Dumenil, Türk Bayrağı taşıyan gemilere dokunulmaması konusunda tek başına karar veremeyeceğini bildirirken, Alemdar'ın İstanbul'dan kaçırılmış olması hasebiyle sahibine iade edilmesi ve gemiyi kaçıranların da cezalandırılması gerektiğini söylemiştir. Fransız esirlerinin de silahlarıyla birlikte şartsız bir şekilde teslim edilmesini istemiştir. Buna karşılık TBMM Hükûmeti talepleri karşılanmadıkça esirlerin iadesinin mümkün olmayacağını, kabulü halinde ise esirlerin silahsız bir şekilde verileceğinin altını çizmiştir.²⁴⁰

Fransız esirlerin iadesi konusunda son tarih olan 2 Şubat'ta Mutasarrıf Nusret Bey ile Fransız Kumandan Crétin uzun bir görüşme yapmış, lakin bir uzlaşmaya varılamamıştır.²⁴¹ Bunun üzerine olaya Hükûmetler müdahil olmuş ve gerek TBMM Hükûmeti'nin takındığı kesin tavır²⁴² gerekse Güney Cephesi'nde sağlanan yakınlaşma ve Londra Konferansı öncesinde yeni bir sorun istememesinin de etkisiyle Fransızlar, TBMM Hükûmeti'nin şartlarını kabul etmişlerdir.²⁴³ Nitekim Fransız Amirali Dumesnil ile Nusret Bey arasında 3 Şubat 1921'de yapılan görüşmenin sonunda esirlerin koşullu olarak iade edilmesi konusunda anlaşılırken, Alemdar'ın akıbeti konusunda mutabakata varılamamıştır. Lakin bir gün sonra Nusret Bey'in Sakalave torpidosu kumandanıyla yaptığı görüşmede Alemdar'ın Ereğli'de kalması konusunda uzlaşmaya varılmış ve aynı gün Fransız esirler de Waldeck Rousseau zırhlısıyla Zonguldak'a getirilmiştir.²⁴⁴

Alemdar Gemisi Olayıyla ilgili son görüşme 15 Şubat'ta yapılmıştır. Belgelerde geçen tabirle taraflar uzlaşma yoluyla "zımnî" yani sözlü bir anlaşma yapmışlardır. Buna göre Alemdar olduğu yerde yani Ereğli'de kalacaktır, esirler zaten iade olunmuştur ve Fransızlar Türk karasularına müdahale etmeyeceklerdir. Yapılan bu zımnî antlaşmayla Alemdar gemisi nedeniyle TBMM ile Fransız işgal güçleri arasında meydana gelen gerginlik sona ermiş²⁴⁵ ve 1921 Ankara Antlaşması'na giden yol açılmıştır. Ayrıca Alemdar'ın bu kahramanlığı Millî Mücadele'nin denizlerde gerçekleştirdiği önemli bir zafer olarak tarihteki yerini alırken,²⁴⁶ 20 Ekim 1921'de TBMM ile Fransa arasında Ankara Antlaşması'nın imzalandığı gün Alemdar'ın serbestçe kullanılabileceğine dair bir kararname de çıkmıştır. Böylece Alemdar Gemisi Olayı sonlanmış ve gemi 26 Ekim 1921 itibarıyla Millî Mücadele saflarındaki yerini almıştır.²⁴⁷

²³⁹ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 81.

²⁴⁰ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 83-87.

²⁴¹ *Türk ve Fransız Diplomatik Arşiv Belgeleriyle*, s. XXVII.

²⁴² Emrullah Nutku, "İstiklal Savaşında Denizciler: Kahramanlar Verilmez," *Yakın Tarihimiz*, 1/10 (3 Mayıs 1962), s. 314-315.

²⁴³ Doğanay, "Millî Mücadele'de", s. 573.

²⁴⁴ *Türk ve Fransız Diplomatik Arşiv Belgeleriyle*, s. XXVII- XXVIII.

²⁴⁵ Aygün, *Alemdar Geliyor*, s. 23.

²⁴⁶ Orhan, *Askerlik Hatıralarım*, s. 62.

²⁴⁷ *Türk ve Fransız Diplomatik Arşiv Belgeleriyle*, s. XXX.

4. Millî Mücadele'ye Zarar Verici Faaliyetler

Damat Ferit Paşa (İstanbul) Hükûmeti, Zonguldak'a gönderdiği mutasarrıf Kadri Bey vasıtasıyla; azınlıklar, İtilaf devletlerine casusluk ve Türkler aleyhindeki faaliyetleriyle; eşkiya çeteleri ise bölge halkına verdikleri zararlar ve askerlerin zamanını çalmakla Millî Mücadele'ye zarar vermişlerdir. Bu faaliyetleri incelemek, konu bütünlüğünü sağlama açısından yararlı olacaktır.

4.1. İstanbul Hükûmeti'nin Faaliyetleri

Mustafa Kemal Paşa'nın Millî Mücadele'yi örgütlemeye başladığı dönemde iktidarda bulunan Damat Ferit Paşa Hükûmeti, memleketin ancak İtilaf devletleriyle iyi ilişkiler kurmak suretiyle kurtarılabilceği inancından dolayı işgallere seyirci kaldığı gibi Anadolu'daki Millî Hareketi yok etmek için çeşitli yollar denemekten de kaçınmamıştır.²⁴⁸ Nitekim 18 Haziran 1919'da Kuvâ-yı Milliye hareketini yasaklayan bir genelge yayımlanan Damat Ferit Paşa Hükûmeti,²⁴⁹ Sivas Kongresi'ni dağıtmak için birtakım faaliyetlere girişmiş,²⁵⁰ Millî Mücadele taraftarlarını hainlikle suçlamış ve öldürülmelerini isteyen fetvalar çıkartılmasını da sağlamıştır.²⁵¹ Ayrıca 18 Nisan 1920'de Kuvâ-yı Milliyeyi yok etmek amacıyla jandarma kuvvetlerine benzer ve gönüllülerden oluşan Kuvâ-yı İnzibatiye adı altında düzenli birlikler oluşturmuştur.²⁵²

Millî Mücadele'ye yönelik olumsuz faaliyetlerini giderek arttıran Damat Ferit Paşa Hükûmeti, Zonguldak'ta da benzer bir çaba içerisinde olmuştur. Nitekim bölgede 250 kişilik bir Kuvâ-yı İnzibatiye birliği oluşturan Hükûmet,²⁵³ Zonguldak'ın bağlı bulunduğu Bolu Mutasarrıflığı'nın Millî Mücadele taraftarı olması²⁵⁴ ve muhtemelen Fransızların da baskısı sonucu²⁵⁵ burayı 11 Mayıs 1920'de bağımsız mutasarrıflık haline getirmiştir. Mutasarrıflık Vekâleti'ne ise Kadri Bey atanmıştır.²⁵⁶ Bu gelişme karşısında TBMM

²⁴⁸ Osman Akandere ve Hasan Ali Polat, *Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Millî Mücadele Karşıtı Politikaları*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2011, s. 8.

²⁴⁹ Adnan Sofuoğlu, "Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Millî Mücadele'ye Karşı Girişimleri ve Son Olarak Kuvay-ı Seferiye Adıyla Yeni Bir Askerî Birlik Oluşturma Çabası", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XVIII /52 (2002), s. 44.

²⁵⁰ Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, Cevdet Küçük, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, "Damat Ferit Paşa (1853-1923)" maddesi.

²⁵¹ Ali Sarıkoyuncu, *Millî Mücadelede Din Adamları II*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1997, s. 30-31.

²⁵² Günay Çağlar, "Kuvay-ı İnzibatiye", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, 4/15 (1995), s. 344.

²⁵³ *ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 524, G. 53, B. 53/1.; *ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 524, G. 65, B. 65/1.

²⁵⁴ Apak, *İstiklal Savaşında Garp*, s. 141.

²⁵⁵ *Zonguldak 1973 İl Yılı*, İstanbul 1983, s. 23.

²⁵⁶ *BOA*, DH.İ.UM.EK, 110 / 89. Zonguldak'ın bağımsız bir mutasarrıflık olması yolunda ilk resmî karar 28 Mart 1918'de yayımlanmış (*BOA*. İ.DUİT. 57 / 32) olmasına rağmen, maddi imkânsızlıklardan dolayı bu karar 1918 ve 1919 yıllarında uygulanamamış ve ertelenmiştir. (*BOA*, MV. 215 / 22). Bu bağlamda Zonguldak'ın bağımsız bir mutasarrıflık olmasına dair karar 28 Mart 1918 tarihinde alınırken, kanunun uygulanması 11 Mayıs 1920 tarihini bulmuştur. Bkz. Gürbüz Arslan, "Zonguldak Milletvekilleri ve

Hükûmeti, İstanbul'un hamlesini boşa çıkarmak için Zonguldak'ı bağımsız mutasarrıflık yapma kararı almış²⁵⁷ve mutasarrıf olarak da Zonguldak Kaymakamı Ahmet Cevdet Bey'i tayin etmiştir.²⁵⁸ Hatta Ahmet Cevdet Bey'den İstanbul'un atadığı mutasarrıfın gelmesi halinde ona karşı direnmesi ve faaliyetlerine engel olmasını istemiştir. Lakin Ahmet Cevdet Bey, Kadri Bey'in Zonguldak'a girmesini engelleyememiştir.²⁵⁹

Emrindeki 60 kadar polis, jandarma ve memurun dışında Mülkiye Müfettişi Hacı Hüsnü Bey'le birlikte 15 Mayıs 1920'de Zonguldak'a gelen Kadri Bey²⁶⁰ ilk iş olarak telgrafhaneyi ele geçirmiş ve Ahmet Cevdet Bey'i görevden almıştır.²⁶¹ Kadri Bey'in Zonguldak'a geldiğini haber alan TBMM İkinci Başkanı Celalettin Arif Bey, Zonguldak Mutasarrıflığı'na gönderdiği telgrafta, Kadri Bey'in vatanın düşman elinde parçalandığı sırada bir Fransız torpido ve müfrezesiyle Zonguldak'a gelmesini üzüntüyle karşıladığını bildirmiştir. Kadri Bey'i vatanına bağlı birisi olarak tanıdığını ve şehri Fransızlara peşkeş çekmeyeceğini umduğunu söyledikten sonra vatani için canını feda etmek isteyenler arasında Kadri Bey'i de görmeyi arzu ettiğini belirtmiştir.²⁶²

Celalettin Arif Bey'in bu çağrısını Kadri Bey karşılıksız bırakmıştır. Hatta *İkdam* gazetesi, 24 Mayıs 1920 tarihli nüshasında, Kadri Bey'in teftiş kapsamında gittiği Ereğli'de ahalinin İstanbul Hükûmeti'ni desteklediği ve ona sadakatle bağlı olduğu yönünde Dâhiliye Nezareti'ne bir rapor gönderdiğini yazmıştır. Lakin bu haber Anadolu Ajansı tarafından yalanlanmıştır. Gerekçe olarak Kadri Bey'in, Fransız askerinin himayesinde bulunan Zonguldak'tan Ereğli'ye gitmeye değil, çıkmaya bile cesaret edemeyeceği gösterilmiştir.²⁶³

Kadri Bey'in Millî Mücadele'ye destek olması yolunda çaba gösteren bir diğer kişi Kastamonu Valisi Cemal Bey olmuştur. Cemal Bey daha önceden tanıdığı Mülkiye Müfettişi Hacı Hüsnü Bey'e gönderdiği telgrafta, "Memlekette millî iradeyi boğmaya çalışan, Türk vatanını düşmanlara peşkeş çeken İstanbul Hükûmeti'ne hizmet edeceğini asla tahmin etmem. Maiyyetindeki polis kuvveti ve arkadaşın Kadri Bey'le beraber sen de bize iltihak et azizim!" diyerek onu kendi yanında mücadeleye davet etmiştir. Bu davet karşısında Hacı Hüsnü Bey, Anadolu'daki Millî Mücadele hareketini memlekete büyük felaketler getirecek bir teşebbüs olarak gördüğünü söylemiş ve "Memlekete iyilik yapmak istiyorsan sen bize katıl" demiştir.²⁶⁴

TBMM'deki Faaliyetleri (1923-1939)", *Zonguldak: Antik Çağ'dan Cumhuriyete Bir Kentin Tarihi*, Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, 2022, s. 446.

²⁵⁷ TBMM Gizli Celse Zabıtları, I. Devre, 1. Cilt, 1. İçtima, 17 Mayıs 1920, s. 32.

²⁵⁸ *Zonguldak 1973 İl Yıllığı*, s. 376.

²⁵⁹ TBMM Gizli Celse Zabıtları, I. Devre, 1. Cilt, 1. İçtima, 17 Mayıs 1920, s. 32.

²⁶⁰ Peker, *1918-1923 İstiklal Savaşının*, s. 187.

²⁶¹ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 578, G. 89, B. 89/1-2.

²⁶² ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 578, G. 92, B. 92/1.

²⁶³ *Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi*, K. 28, G. 14, B. 14.

²⁶⁴ Peker, *1918-1923 İstiklal Savaşının*, s. 187.

Hacı Hüsnü Bey'in olumsuz yanıtı üzerine Kastamonu Valisi, Binbaşı Şevket Turgut Bey'i Zonguldak'a göndermiş ve Kadri Bey'in Millî Mücadele karşıtı faaliyetlerini engellemesini istemiştir. Şevket Turgut Bey'in yaptığı çalışmalar sayesinde bir süre önce İstanbul'dan gelen polis, jandarma ve diğer memurlar Kuvâ-yı Milliye emrine girmiş ve Damat Ferit Paşa Hükûmeti'ni tanımadıklarını Kadri Bey'e tebliğ etmişlerdir. Ayrıca Kuvâ-yı Milliye aleyhtarlarından Mal Müdürü Mevlüt Lütü ve Jandarma Bölük Kumandanı Yüzbaşı Cemil beyler tutuklanarak Devrek'e gönderilmiştir. Bu gelişmeler karşısında Kadri Bey refakatinde bulunan mülkiye müfettişleriyle kısa bir müzakereden sonra istifa etmiş ve yerine Vali Cemal Bey, TBMM Hükûmeti'nin daha önce mutasarrıf olarak atadığı Kaymakam Ahmet Cevdet Bey'i yeniden tayin etmiştir.²⁶⁵

Bu arada Vali Cemal Bey, Şevket Turgut Bey'e Kadri Bey ve yanındaki mülkiye müfettişlerini tutuklaması için emir verse²⁶⁶ de Kadri Bey, Hacı Hüsnü Bey'le birlikte limanda bekleyen bir Fransız harp gemisine binerek İstanbul'a kaçmayı başarmıştır.²⁶⁷ Kadri Bey'in şehri terk etmesiyle Zonguldak'ın yönetimi tamamen Ankara'ya geçmiş ve TBMM Hükûmeti, Zonguldak'ın mutasarrıflık olması yolunda almış olduğu kararı 18 Haziran 1920'de resmî olarak yürürlüğe koymuştur.²⁶⁸

4.2. Azınlıkların Faaliyetleri:

Topraklarındaki kömür rezervlerinin işletilmeye açılması sonucu özellikle 1882 yılından itibaren Zonguldak ve çevresi yoğun bir Türk göçüne sahne olurken, Türklerin dışında Rumlar, Ermeniler, Fransız ve İtalyanlar da gerek işçi gerekse işletmeci olarak Zonguldak'a yerleşmişlerdir. Ticari faaliyetlerinin yanı sıra eğitim ve dini faaliyetlerini de özgür bir şekilde sürdüren azınlıkların bir kısmı Fransız askerlerinin Zonguldak'ta bulunmasından aldığı cesaretle Türkler aleyhine tutum ve davranışlarda bulunmaktan kaçınmamışlardır.²⁶⁹

Örneğin Zonguldak'taki bir kömür ocağından kayış çalan 2 Rum, Türk jandarması tarafından yakalandığı zaman araya giren diğer Rumlar, Türk güvenlik güçlerini tartaklamış ve hatta bir jandarmanın hapis cezası almasını sağlamışlardır. Yine Ereğlili Rumlardan ikisi iyice sarhoş olduktan sonra nara atmaya ve etrafa ateş etmeye başlayınca Türk jandarmalar tarafından tutuklanıp hapse atıldığı zaman Rum papazları devreye girerek, kanunları çiğneyen bu kişilerin serbest kalması için Fransız Komutanlığı nezdinde girişimde bulunmuşlardır.²⁷⁰ Ayrıca Ereğlili Rumlar, Yunanlıların 15 Mayıs 1919'da İzmir'i işgali üzerine taşkınlıklarını arttırmışlar ve bu taşkınlıklarını Ereğli Kaymakamı'nın yakasına yapışacak kadar ileri götürmüşlerdir.²⁷¹

²⁶⁵ TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 2. Cilt, 1. İçtima, 2 Haziran 1920, s. 51.; TİTE Arşivi, K.28, G. 26, B. 26.; TİTE Arşivi, K. 24, G. 64, B. 64.

²⁶⁶ TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 2. Cilt, 1. İçtima, 2 Haziran 1920, s. 51.

²⁶⁷ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 873, G. 198, B. 198/1.; Peker, 1918-1923 İstiklal Savaşının, s. 187.

²⁶⁸ BCA, 30-18-1-1 / 1-4-6.

²⁶⁹ Sarıkoyuncu, Millî Mücadele'de Zonguldak, s. 96-100.

²⁷⁰ BOA, DH. EUM.AYŞ., 5 / 113, leff 1.

²⁷¹ Sarıkoyuncu, Millî Mücadele'de Zonguldak, s. 100.

Fransızların Zonguldak'ta bulunmasından aldıkları cesaretle her geçen gün Türkler aleyhine faaliyetlerini arttıran Rumlar, Alemdar gemisinin Ereğli'de olduğunu bildirmek²⁷² ve Kuvâ-yı Milliye tarafından Ereğli'de ele geçirilen Yunan vapurunun kurtarılmasını sağlamak gibi İtilaf devletleri lehinde faaliyetlerde bulunmaktan çekinmemişlerdir. Fransız askerleri Ereğli'yi işgal ettiğinde onlarla birlikte hareket etmiş ve Türklerle karşı silah kullanmışlardır. Bunların dışında Zonguldak merkezdeki zengin Rumların bir kısmı bazen Yunanlılara silah ve mühimmat bakımından yardım etmek, bazen de eşkıyalık yapmak suretiyle Millî Mücadele'ye zarar vermiştir.²⁷³ Ayrıca Patrikhane bölgesindeki Rumlar Kuvâ-yı Milliye'nin Zonguldak'taki teşkilatını yıpratmak amacıyla birtakım teşebbüsler içerisinde olmuşlardır.²⁷⁴ Rumlar gibi bazı Ermeniler de Fransızların Zonguldak'a gelmesiyle birlikte taşkınlık ve İtilaf devletleri adına casusluk yapmaya başlamışlardır. Nitekim Nişan isimindeki bir Ermeni'nin yaptığı ihbar, Müslüman Fransız askerlerinin Türk tarafına geçmesine yönelik çalışmaları aksatmıştır.²⁷⁵

Azınlıkların bu olumsuz faaliyetleri karşısında TBMM Hükûmeti, düşmanla işbirliği içerisine girerek Millî Mücadele aleyhinde faaliyetlerde bulunan gayrimüslimleri bölge dışına göç ettirmiştir.²⁷⁶ Böylece Zonguldak Havalisi Binbaşısı Şevket Turgut'un ifadesiyle Zonguldak'ın küçük bir Yunanistan'a dönüşmesinin, serbest bir şekilde denize açılan gayrimüslimlerin yabancı torpidolarla yaptığı görüşmelerin ve posta vasıtasıyla yaptığı her türlü olumsuz haberleşmelerin²⁷⁷ önüne geçilmiştir.

4.3. Eşkıyalık Faaliyetleri

Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasından sonra ordu birliklerinin terhisi ve işgallerin başlamasıyla birlikte Anadolu'da düzen ve asayiş iyice bozulmuş, I. Dünya Savaşı esnasında türeyen eşkıya her tarafta çoğalmaya başlamış, soygunlar, baskınlar ve adım öldürmeler artmıştır.²⁷⁸ Otorite boşluğunun olduğu böyle bir ortamda, Zonguldak ve havalisinde de maden işçilerinin soyulması, yolların kesilerek buradan geçenlerin yağmalanması ve bölge ileri gelenlerinden zorla para alınması gibi çeşitli eşkıyalık faaliyetleri meydana gelmiştir.²⁷⁹ Yine Zonguldak, Kozlu ve Kilimli'de görevli bazı memurlar eşkıya tarafından dağa kaldırılıp, fidye karşılığında serbest bırakılmıştır.²⁸⁰

²⁷² Peker, *Öl Esir Olma*, s. 30.

²⁷³ Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 100-101.

²⁷⁴ BOA, DH. ŞFR., 104 / 73.

²⁷⁵ ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 813, G. 138, B. 138/1.

²⁷⁶ Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 103.

²⁷⁷ CA, 01001279-1 / 907857.

²⁷⁸ Sabahattin Selek, *Anadolu İhtilali*, İstanbul: Burçak Yayınevi, 1968, s. 187.

²⁷⁹ BOA, DH. ŞFR., 95 / 267.

²⁸⁰ BOA, DH. ŞFR., 105 / 130.

Zonguldak ve havalisinde bu tür faaliyetlerde bulunup halkın canına ve malına kasteden eşkıyalardan Laz Emin Çetesi, Zonguldak'taki maden işçilerini soyarken, Kürt Ali Çetesi, Ereğli-Zonguldak-Kandilli arasında eşkıyalık yapmıştır. Zımbırlı Mehmet Çetesi, Beycuma taraflarında samanlıkları yakmış, hayvanları zehirlemiş, dağa kadın kaldırmış ve soygunculuk yapmıştır. Abaza Sait Çetesi, Filyos bölgesinde koyun hırsızlığı ve soygunculuk yapmak suretiyle bölge halkına zarar vermiştir. Bu çeteler arasında en azılısı ise bir dönem Kuvâ-yı Milliye safalarında mücadele eden Devrekli Muharrem Çetesi olmuştur.²⁸¹Yine bölgede Altınış Kemal,²⁸² Kara Mehmet²⁸³ ve Deli Mahmut²⁸⁴ çeteleri de belli bir süre haydutluk yapmışlardır.

Zonguldak ve havalisinde halka zulmeden,²⁸⁵ mesai bitimi evine giden maden işçilerini soyarak bu işçilerin tekrar iş başı yapmasının önüne geçen ve bu sayede kömür üretiminin aksamasına sebep olan²⁸⁶ bu eşkıyaların büyük bir kısmı askerler tarafından yakalanmıştır.²⁸⁷ Bir kısmı da Laz Emin gibi teslim olarak affını dilemiştir.²⁸⁸

Zonguldak ve civarında, bölge ahalisinin dışında, Bartın Hapishanesi firarileri²⁸⁹ ile İpsiz Recep'in Millî Mücadele'ye katılması için davet ettiği bazı kişi ve gruplarda eşkıyalık faaliyetlerinde bulunmuştur. Laz çetesi olarak anılan bu gruplardan bazıları daha cepheye varmadan, bazıları ise cepheden firar ederek haydutluğa başlamışlardır.²⁹⁰ Hatta 18-20 kişilik bir Laz çetesi, Alaplı'ya gitmiş, Bolşevik olduklarını ve Mustafa Kemal Paşa adına geldiklerini söyleyip kaçırdıkları Rumlar karşılığında fidye talep etmişlerdir.²⁹¹ Laz çetesi mensuplarından bir kısmı silahlarını bırakmaları karşılığında salıverilmiş,²⁹² bir kısmı tutuklanmış, bir kısmı da jandarma ile girdiği çatışmalarda ölmüştür.²⁹³

²⁸¹ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 30.

²⁸² *ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 274, G. 26, B. 26/1-5.

²⁸³ *BOA*, DH. EUM.AYŞ., 66 / 29.

²⁸⁴ *BOA*, DH. EUM.AYŞ., 67 / 23.

²⁸⁵ *BOA*, BEO., 4554 / 341536.

²⁸⁶ *BOA*, DH.KMS., 50 / 8.; *BOA*, DH. İ.U.M., 10 / 2.

²⁸⁷ Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 110-111.

²⁸⁸ *BOA*, DH. EUM.AYŞ., 68 / 51, leff 8.

²⁸⁹ *BOA*, DH. ŞFR., 97 / 31.

²⁹⁰ Orhan, *Askerlik Hatıralarım*, s. 67.

²⁹¹ *TİTE Arşivi*, K. 311, G. 62, D. 62.

²⁹² Orhan, *Askerlik Hatıralarım*, s. 67-72.

²⁹³ Peker, *1918-1923 İstiklal Savaşının*, s. 291-292.

Bölgede eşkıyalık yapan bir başka grup ise Zonguldak ve havalisinde görev yapmakta iken iaşelerinin temin edilmemesinden dolayı silahlarıyla birlikte firar eden asker kaçakları olmuştur.²⁹⁴ Bu asker kaçaklarından bazıları takip sonucu yakalanırken, bazıları ise kaçmayı başarmışlardır.²⁹⁵ Bu arada Bolu Mutasarrıflığı, askerî birlikten kaçışın önüne geçmek için alayın iaşesini arttırma yoluna gitmiştir.²⁹⁶

4.4. İtilaf devletlerinin Faaliyetleri

Kurtuluş Savaşı yıllarında Zonguldak ve havalisinde, Fransa'nın dışında İngiltere ve Yunanistan'ın da Millî Mücadele'yi zayıflatmaya yönelik eylemleri olmuştur. Her iki ülke donanması, İstanbul ve Trabzon'dan Batı cephesine gönderilecek yardımların önünü kesmek ve bu sayede Türk ordusunun gücünü zayıflatmak amacıyla Zonguldak, Bartın, Ereğli, Amasra ve Cide gibi İstanbul-İnebolu deniz güzergâhı üzerinde bulunan yerleri devamlı gözetim ve denetim altında tutmuşlar. Hatta zaman zaman sahilleri bombalamışlardır.²⁹⁷ Tüm bu baskılara rağmen bölge üzerinden Batı cephesine giden silah ve personel sevkiyatını engelleyememişlerdir.

5. Millî Mücadele İçin Yapılan Yardımlar

Zonguldak ve havalisinin Millî Mücadele'ye katkı anlamında sunduğu en önemli hizmet başta İstanbul olmak üzere çeşitli illerden gönderilen silah ve askerî malzemelerle, Rusya'dan sağlanan silah ve cephanenin²⁹⁸ Batı Cephesi'ne sevkinin sağlanması olmuştur. Zira Anadolu coğrafyasının işgale uğramayan yörelerinden birisi olan Karadeniz bölgesi, özellikle İstanbul-Ankara bağlantısını sağlayan kara yolunun İtilaf kuvvetleri ve bazı isyancıların kontrolüne geçmesiyle birlikte gerek cephane gerekse askerî ve sivil personel nakli bakımından Millî Mücadele'nin en hayati ulaşım yolu haline gelmiştir.²⁹⁹

Bu süreçte İnebolu Millî Mücadele'nin önemli bir ikmal üssü haline gelirken,³⁰⁰ İstanbul'dan kaçırılan top, hafif silah, mayın, donatım araç-gereçleri ile hayvanlar Akçakoca ve Ereğli iskelelerine de sevk edilmiştir.³⁰¹ Ayrıca düşman donanmasının Karadeniz'de bulunduğu ve İnebolu Limanı'nın düşman ablukası altında olduğu

²⁹⁴ BOA, DH. ŞFR., 638 / 74.

²⁹⁵ BOA, DH. EUM.AYŞ., 20 / 113.

²⁹⁶ BOA, DH. ŞFR., 656 / 29.

²⁹⁷ Aşçıoğlu, *Kurtuluş Savaşı'nda*, s. 56, 74, 113.; Yenil Ünal, "Millî Mücadele'de Bartın", *Tarih Okulu Dergisi*, XXV (2016), s. 638.

²⁹⁸ Rahmi Çiçek, "Ankara Hükümeti'nin Dünya'ya Açılan Kapısı İnebolu-Ankara Yolu", *Atatürk Yolu Dergisi*, 20 (1997), s. 400-401.

²⁹⁹ Mehmet Serhat Yılmaz, "Millî Mücadele Döneminde Kamuoyu Faaliyetleri, Lojistik İkmal, Askerî ve Sivil Personel Sevkiyatı Bakımından Kastamonu'nun Yeri," 100. Yılında Mondros Mütarekesi ve Karadeniz'de Millî Mücadele Uluslararası Sempozyumu, Trabzon: Karadeniz Teknik Üniversitesi Yayınları, 2019: s. 589-591.

³⁰⁰ Peker, *1918-1923 İstiklal Savaşının*, s. 205.

³⁰¹ *Türk İstiklal Harbi: Deniz Cephesi*, s. 47.

zamanlarda harp malzemesi taşıyan vapurlar yüklerini Zonguldak'a boşaltmıştır.³⁰² İskelelere ulaşan silah, cephane ve diğer malzemeler yöre halkı tarafından bazen sırtlarında bazen de kağnılarla iç kısımlara ve Batı Cephesi'ne taşınmıştır.³⁰³

Yine Zonguldak üzerinden İzmit ve Bandırma'ya malzeme sevki söz konusu olurken,³⁰⁴ düşman donanmasının Karadeniz'e açıldığı³⁰⁵ veya Yunan tehdidinin³⁰⁶ bulunduğu durumlarda da Samsun'a³⁰⁷ gönderilecek malzemeler Zonguldak'a indirilmiştir.³⁰⁸ Tehlike geçtikten sonra malzemeler gerekli yerlere sevk edilmiştir.³⁰⁹

Zonguldak ve havalisinin Millî Mücadele'ye katkı anlamında sunduğu diğer hizmet ise deniz yolu üzerinden harp malzemesi sevkiyatının aksamamasında hayati öneme sahip olan kömürü temin etmek olmuştur. Nitekim Millî Mücadele döneminde en önemli yakıt kaynaklardan birisi olan kömür, savaş gemilerinin, yolcu ve yük gemilerinin, buhar makinesiyle çalışan fabrikaların ve demiryollarının temel ihtiyaç maddesidir.³¹⁰ Ayrıca mazot, gaz, benzin ve makine yağı gibi maddeler de genellikle kömür karşılığında Rusya'dan sağlanmakta ve bu sayede motorlu gemilerin, uçakların ve araçların ihtiyaçları temin edilmektedir.³¹¹

Böyle bir süreçte Zonguldak, özellikle Fransızların bölgeden çekilmesi ve kömür yönetiminin TBMM Hükûmeti'ne geçmesiyle birlikte üzerine düşen görevi fazlasıyla yerine getirmiştir. Zira Zonguldak kömür havzasından sağlanan kömürle ahali kayıklarının, silah ve cephane nakleden vapur ve motorların ihtiyacı karşılanmıştır.³¹² Karadeniz limanlarından aldığı top ve mayın gibi harp malzemesini batıya³¹³ götürecek olan vapurların ihtiyaç duyduğu kömür temin edilmiştir.³¹⁴ Ayrıca başta Fransız La Française Şirketi'ne ait vapurlar olmak üzere harp malzemesi taşıyan gemilere ödemeler nakit para yerine Zonguldak'tan temin edilen kömürle yapılmıştır.³¹⁵ Kömürün bu öneminden dolayı İstanbul Hükûmetleri³¹⁶ gibi TBMM Hükûmeti de kömür üretiminde aksama olmaması için madenlerde çalışan işçileri askerlikten muaf tutmuştur.³¹⁷

³⁰² *TİTE Arşivi*, K.35, G.159, B.159.; *TİTE Arşivi*, K. 36, G.218, B. 218.

³⁰³ Peker, *Öl Esir Olma*, s. 127.

³⁰⁴ *TİTE Arşivi*, K. 37, G. 208, B. 208.

³⁰⁵ *TİTE Arşivi*, K. 36, G.215, B. 215.

³⁰⁶ *TİTE Arşivi*, K.40, G. 134, B. 134

³⁰⁷ *TİTE Arşivi*, K.38, G.4, B.4.; *TİTE Arşivi*, K. 37, G. 74, B. 74

³⁰⁸ *TİTE Arşivi*, K. 36, G.218, B. 218.; *TİTE Arşivi*, K.37, G. 172, B. 172.

³⁰⁹ *TİTE Arşivi*, K.35, G.159, B.159.; *TİTE Arşivi*, K.37, G.74, B.74.

³¹⁰ Necati Çavdar, "Birinci Dünya Harbi Sonunda İstanbul'da Kömür Kıtlığı ve Buna Bağlı Sıkıntılara Çözüm Arayışları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 30 (2014), s. 100.

³¹¹ *Türk İstiklal Harbi: Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı*, s. 30, 39.

³¹² *Türk İstiklal Harbi: Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı*, s. 108.

³¹³ *TİTE Arşivi*, K. 38, G. 64, B. 64.; *TİTE Arşivi*, K. 37, G. 212, B. 212

³¹⁴ *TİTE Arşivi*, K. 37, G. 215, B. 215.

³¹⁵ *TİTE Arşivi*, K. 37, G. 206, B. 206.; *TİTE Arşivi*, K. 37, G. 200, B. 200.; *TİTE Arşivi*, K. 37, G. 205, B. 205.

³¹⁶ *BOA*, MV., 250 / 142.

³¹⁷ *BCA*, 30-18-1-1 / 1-8-16.

Zonguldak ve havalisi, Millî Mücadele'ye yiyecek, giyecek ve parasal yönden katkısını ise Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla yapmıştır. Bu meyanda Zonguldak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Fransız askerlerinin Ankara yönündeki ileri harekâtlarını engelleyen Bartın ve Havalisi Komutanlığı'na ihtiyaç duyduğu iaşeyi sağladığı gibi³¹⁸ Kuvâ-yı Milliye'nin gereksinimi olan silah ve cephanenin İstanbul'dan³¹⁹ ya da bölgedeki İtalyan ve Rus gemilerinden tedariki için çalışma yapmıştır.³²⁰

Zonguldak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin Millî Mücadele'ye bir diğer katkısı ise ihraç edilen kömürlerden vergi alınmasını sağlamak olmuştur. Cemiyet Başkanı Müftü İbrahim Efendi, TBMM'ye gönderdiği 17 Temmuz 1920 tarihli telgrafında, Zonguldak'tan ihraç edilen kömürlerden Kuvâ-yı Milliye namına ton başına birer lira alınması hakkında geçici bir kanun çıkarılmasını önermiştir. Bu sayede Millî Mücadele için aylık 60 bin lira temin edileceğine ve gelirin ne madenlere ne de kömür amelesine zararı dokunacağına dikkati çekmiştir.³²¹ Müftü İbrahim Efendi'nin teklifi TBMM tarafından olumlu karşılanmış ve 15 Ağustos 1920'de "Maden Kömürlerinden Alınacak İhracat Resmi Hakkında Kanun" olarak kabul edilmiştir. Böylelikle yıkanmış kömürden ton başına 3, yıkanmamış kömürden 2 lira ihracat vergisi alınması kararlaştırılmıştır.³²²

Zonguldak merkezin dışında ilçelerden de Kuvâ-yı Milliye'ye yardım yapılmıştır. Örneğin Ereğli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti, Kuvâ-yı Milliye'ye giyecek ve para yardımında bulunurken, Devrek halkı dokudukları bezlerden meydana getirdikleri iç çamaşırları, kadınların ördükleri çorap ve kazakları Kuvâ-yı Milliye'ye göndermiştir. Devrek'e bağlı Çaycuma nahiyesi de başta çamaşır olmak üzere topladıkları eşyaları Bolu'ya sevk etmiştir.³²³

Millî Mücadele'ye katkı anlamında Zonguldak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti³²⁴ ise şubeye bağışlanan eşyalarla düzenlediği piyangolar, topladığı bağışlar, makbuz ve pullarından elde ettiği 4.911 lira,³²⁵ 500 lira,³²⁶ 1.471 lira,³²⁷ 700 lira,³²⁸ 1.500 lira³²⁹ ve 1.960 lira 15 kuruş³³⁰ gibi paraları Ankara Sıhhiye Vekâleti ile Hilâl-i Ahmer Cemiyeti'nin genel merkezine ulaştırmıştır. Hatta Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Zonguldak Şubesi Başkanı

³¹⁸ Atilhan "Millî Mücadelenin", s.188.

³¹⁹ Ali Dursun Tevetoğlu, "Alemdar Destanı", *Son Havadis*, 14 Temmuz 1962, s. 4.

³²⁰ *ATASE Arşivi*, Kl:563, D:14, Fh:1-2. Nak: Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de*, s. 309.

³²¹ *ATASE Arşivi*, Kl:563, D:14, Fh:1-1.; Nak: Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de*, s. 313.

³²² *TBMM Zabıt Ceridesi*, I. Devre, 1. Cilt, 49. İctima, 15 Ağustos 1920, s. 237-249.

³²³ Sarıkoyuncu, *Millî Mücadele'de Zonguldak*, s. 310.; Aşçıoğlu, *Kurtuluş Savaşı'nda*, s. 93.

³²⁴ Zonguldak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. Yücel Namal, Hasan Karakuzu, *Zonguldak Hilal-i Ahmet Cemiyeti (1911-1938)*, İstanbul: Emre Yayınları, 2017, 99.

³²⁵ *Türk Kızılay Arşivi (TKA)*, K.161, B.186.

³²⁶ *TKA*, K. 161, B. 196.

³²⁷ *TKA*, K. 161, B. 210.

³²⁸ *TKA*, K. 161, B. 212.

³²⁹ *TKA*, K. 161, B. 213.

³³⁰ *TKA*, K. 161, B. 215.

Abdullah Cemal Bey'in 9 Ekim 1922'de Genel Merkez'e çektiği telgrafta belirttiğine göre Zonguldak şubesinin topladığı bağış miktarı 10 bin lirayı bulmuştur.³³¹ Zonguldak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, 1 Kasım 1922'de Genel Merkez'e 5.000 lira gönderirken,³³² nakit yardımı dışında bölge ahalisinden topladığı iç çamaşırlarını da 25 Ekim, 28 Ekim, 12 Kasım, 22 Kasım, 28 Kasım ve 6 Aralık 1922'de her seferinde 10 don ve 10 gömlek olarak Ankara'ya iletmiştir.³³³

Zonguldak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti, idare heyetinin yeniden teşekkül ettiği 1920 yılı Aralık ayından 7 Nisan 1921'e kadar Müftü İbrahim Efendi ve 1921 Nisan'ından 1923 Mart'ına kadar Sıhhiye Müdürü Abdullah Cemal Bey'in başkanlığında 2.637,251 kuruş yardım toplamıştır. Toplanan yardımın 2.337,430 kuruşu Hilâl-i Ahmer Cemiyeti Genel Merkezi'ne gönderilmiştir. Bu meblağın ise 267.325 kuruşu Zonguldak Hilâl-i Ahmer Hanımlar Şubesi, 90 bini Kozlu Şubesi ve 345.058 kuruşu Ereğli Şubesi tarafından toplanmıştır.³³⁴ Zonguldak bu sayede iller arasındaki Hilâl-i Ahmer'e yardım sıralamasında ikinci sırayı elde etmiştir. Nitekim *Açıksöz* gazetesinin 18 Temmuz 1921 tarihli nüshasında belirttiğine göre 1921 Ocak ayından Temmuz'a kadar Hilâl-i Ahmer'e toplanan yardımda Kastamonu birinci, Zonguldak 702.315 kuruş ile ikinci sırada yer almıştır.³³⁵

6. Sonuç

Sahip olduğu zengin kömür yatakları nedeniyle İtilaf devletlerinin hedefi haline gelen Zonguldak'a asker çıkaran ülke yıllardır burada yatırım yapmış olan Fransa olmuştur. Zira Mondros Mütarekesi'nin 7. maddesini gerekçe gösteren Fransa kömür ocaklarında asayiş korumak bahanesiyle 8 Mart 1919'da Zonguldak'a asker çıkarmıştır. Zonguldak halkı Fransa'nın karaya asker çıkarması karşısında ilk etapta herhangi bir tepkide bulunmamıştır.

Zonguldak'ta Millî Mücadele fikrini ortaya çıkaran gelişme İzmir'in işgali olmuştur. Zira halk Yunanistan'ın İzmir'e asker çıkarmasını büyük bir üzüntüyle karşılamış ve düzenlediği mitinglerle bu durumu protesto etmiştir. İzmir'in işgaline tepki gösterilmesi suretiyle Zonguldak'ta oluşmaya başlayan Millî Mücadele fikri, Sivas Kongresi'nden sonra Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri ve Kuvâ-yı Milliye'nin kurulmasıyla birlikte fiiliyata geçmiştir.

³³¹ TKA, K. 161, B. 253.

³³² TKA, K. 161, B. 259.

³³³ TKA, K. 161, B. 254.; K. 161, B. 254-1.; K. 161, B. 255.; K. 161, B. 256.; K. 161, B. 258.; K. 161, B. 260.

³³⁴ Murat Uluğtekin-M.Gül Uluğtekin, *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilâl-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928*, Ankara: Türk Kızılayı Yayınları, 2013, s. 213-214.

³³⁵ *Açıksöz*, 18 Temmuz 1921, s. 2.

Zonguldak, Ereğli, Devrek, Çaycuma ve Alaplı Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri gibi oluşumlar bölge halkını, "Hür yaşamak için esir olmak değil, ölmek gerekir" ve "Vatan elden gidiyor. Hep beraber kurtaracağız" gibi sloganlarla Millî Mücadele yolunda seferber etmiştir. Zonguldak ve havalisindeki Kuvâ-yı Milliye hareketi, Mustafa Kemal Paşa'nın onayıyla Yüzbaşı Cevat Rifat komutasında oluşturulan "Bartın ve Havalisi Kumandanlığı" olmuştur. Bu kumandanlığın dışında İpsiz Recep Çetesi, Devrekli Muharrem Çetesi ve Ereğli Kuvâ-yı Milliye birliği de Millî Mücadele adına önemli hizmetlerde bulunmuştur.

Zonguldak'ta Millî Mücadele fikrinin giderek güçlenmesi Fransa'yı tedirgin etmiş ve Fransa bölgedeki kuvvetlerini takviye yoluna gitmiştir. Yeterli güce ulaştıktan sonra da Zonguldak ve havalisine tam olarak egemen olmak, bölge üzerinden Millî Mücadele'ye gönderilen yardımları kesmek ve Ankara üzerine yürüyüp TBMM Hükûmeti'ni zor durumda bırakmak gibi beklentiler içerisinde 8 Haziran 1920'de Ereğli'ye asker çıkarmıştır. 18 Haziran'da ise Zonguldak'ın işgal emrini vermiştir. Halkın ve bölgedeki Kuvâ-yı Milliye birliklerinin direnişi karşısında Fransızların Ereğli'yi işgal planı başarısız olmuş ve Fransızlar 19 Haziran'da Ereğli'yi tamamen boşaltmışlardır.

Fransızların Zonguldak'ı tahliyesi ise hemen gerçekleşmemiştir. Her ne kadar Yüzbaşı Cevat Rifat komutasındaki birlikler Fransızların Ankara yönündeki ileri harekâtını durdurursa da eldeki kuvvetlerle Fransızların çıkarılması mümkün olmamıştır. Fransızların Zonguldak'tan çıkarılmasının eldeki imkânlar dâhilinde mümkün gözükmediği bir dönemde giderek artan Türk direnişi ve Fransa'nın Ankara'yla iyi ilişkiler kurmak suretiyle bölgedeki çıkarılarını daha iyi koruyabileceğine dair inancı, iki taraf arasında diyalog sürecinin başlamasını sağlamıştır. Nitekim Fransa, Zonguldak Mutasarrıfının değiştirilmesi ve bölgedeki Türk jandarma kuvvetinin takviye edilmesi halinde şehirden ayrılacağını TBMM Hükûmetine bildirmiştir. TBMM Hükûmeti de bu istekleri yerine getirince Fransızlar verdikleri sözü tutmuş ve 20 Haziran 1921'de askerlerini Zonguldak'tan çekmeye başlamışlardır. Böylece Zonguldak ve çevresindeki Fransız işgali sona ermiştir.

Bu dönemde meydana gelen bir diğer önemli gelişme Millî Mücadele'deki tek deniz muharebesi olma özelliğine sahip Alemdar Gemisi Olayı'dır. Millî Mücadele tarihinde benzersiz bir yere sahip olan ve Türklerin zaferiyle sonuçlanan bu muharebe sonrasında Fransız esirlerin iadesi konusunda yapılan görüşmeler olumlu sonuçlanmış ve 1921 Ankara Antlaşması'na giden yol açılmıştır.

Zonguldak ve havalisinin Millî Mücadele'ye katkı anlamında en önemli hizmeti, başta İstanbul olmak üzere diğer illerden gelen silah ve askerî malzemelerle, Rusya'nın göndermiş olduğu silah ve cephaneyi Batı Cephesi'ne sevk etmek olmuştur. Zonguldak halkı Millî Mücadele'ye yiyecek, giyecek ve parasal yönden katkısını da Zonguldak Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti ile Zonguldak Hilâl-i Ahmer Cemiyeti aracılığıyla yapmıştır.

Sonuç olarak Zonguldak, Fransızların Ankara'ya yürüyerek TBMM Hükûmeti'ni zor durumda bırakmasına mâni olmak, Batı Cephesi için gönderilen malzemeyi toprakları üzerinden sevk etmek, cepheye askerî malzeme taşıyan vapur ve motorların kömür ihtiyacını karşılamak yanı sıra topladığı yardımlarla Hilâl-i Ahmer'in savaştan zarar görmüş insanlara yaptığı erzak, çamaşır ve para yardımına, sunduğu sağlık hizmetlerine, yaralı asker ve subayların bakımına katkı sağlamak gibi faaliyetleriyle Millî Mücadele'nin kazanılmasında üzerine düşen görevi yerine getirmiştir.

Kaynaklar / References

Arşiv Belgeleri

Askerî Tarih ve Stratejik Etüt (ATASE) Arşivi

ATASE Atatürk Arşivi, S. 1110, K. 16, G. 12, B. 12/1.

ATASE Atatürk Arşivi, S. 1103, K. 3, G. 112, B. 112 /1-2.

ATASE Atatürk Arşivi, S. 1965, K. 4, G. 11, B. 11 /1-2.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 11, G. 108, B. 108/1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 29, G. 79, B.79/1-2.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 40, G. 35, B. 35/1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 40, G. 70, B. 70/1-2.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 40, G. 130, B. 130/1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 47, G. 58, B. 58/1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 70, G. 70, B. 70/3.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 108, G. 48, B. 48/1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 202, G. 211, B. 211/ 1-2.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 274, G. 26, B. 26/1-5.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 365, G. 42, B. 42/1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 365, G. 45, B. 45 / 1-2.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 365, G. 47, B. 47/1-2.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 368, G. 70, B. 70/1-5.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 368, G. 83, B. 83/1-2.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 405, G. 68, B. 68/1-2.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 405, G. 69, B. 69/1-5.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 524, G. 53, B. 53/1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 524, G. 65, B. 65/1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 577, G. 40, B. 40/1-2.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 570, G. 126, B. 126/1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 577, G. 173, B. 173/1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 578, G. 49, B. 49/1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 578, G. 89, B. 89/1-2.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 578, G. 92, B. 92/1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 590, G. 94, B. 94/1.

- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 590, G. 97, B. 97/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 590, G. 116, B. 116/2.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 590, G. 120, B. 120/2.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 590, G. 121, B. 121/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 579, G. 140, B.140/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 591, G. 202, B. 202/1-2.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 602, G. 123, B. 123/1-2.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 611, G. 86, B. 86/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 623, G. 77, B. 77/1-3.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 623, G. 83, B. 83/13.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 623, G. 83, B. 83/2-3, 8.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 623, G. 87, B. 87/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 623, G. 91, B. 91/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 623, G. 100, B. 100/1-2.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 623, G. 101, B. 101/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 642, G. 76, B. 76/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 654, G. 186, B. 186/1-2.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 673, G. 100, B. 100/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 724, G. 2, B. 2/1-2.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 721, G. 54, B. 54/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 721, G. 117, B. 117/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 813, G. 138, B. 138/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 873, G. 198, B. 198/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 874, G. 7, B. 7/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 882, G. 12, B. 12/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 1062, G. 109, B. 109/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 1062, G. 111, B. 111/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 1063, G. 27, B. 27/1-2.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 1063, G. 44, B. 44/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 1065, G. 169, B. 169/1, 8.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 1065, G. 76, B. 76/1.
- ATASE Arşivi*, Kol. İSH, K. 1066, G. 87, B. 87/1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 1135, G. 203, B. 203/1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 1136, G. 12, B. 12/1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 1195, G. 26, B. 26/1.

ATASE Arşivi, Kol. İSH, K. 1231, G. 128, B. 128/1.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Arşivi (CA)

CA, 01000220-4 / 906844.

CA, 01000300 / 1 / 907102.

CA, 01001279-1 / 907857.

CA, 01001784 / 2 / 908684.

CA, 01001784 / 9 / 908691.

CA, 01003053-21 / 548950.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)

BCA, 30-18-1-1 / 1-4-6.

BCA, 30-18-1-1 / 1-8-16.

BCA, 30-18-1-1 / 3-18-11.

BCA, 30-18-1-1 / 3-18-13.

BCA, 30-18-1-1 / 3-23-16.

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

BOA, BEO., 4554 / 341536.

BOA, BEO, 4623 / 346659, leff 1-5.

BOA, DH. EUM. AYS., 5 / 113, leff 1.

BOA, DH. EUM.AYŞ., 8 / 40, leff 1.

BOA, DH. EUM.AYŞ., 20 / 113.

BOA, DH. EUM.AYŞ., 23 / 33, leff 1.

BOA, DH. EUM.AYŞ., 34 / 21, leff 3.

BOA, DH. EUM.AYŞ., 66 / 29.

BOA, DH. EUM.AYŞ., 67 / 23.

BOA, DH. EUM. AYS., 68 / 51, leff 5, 8.

BOA, DH. EUM.ECB., 35 / 5, leff 1.

BOA, DH. HR.TO., 610 / 68.

BOA, DH. İ.U.M., 10 / 2.

BOA, DH. İ.U.M., 20 / 14.

BOA, DH. İ.UM, 20-22 / 14-66, leff 1-2.;

BOA, DH. İ.UM.EK., 45 / 67.

BOA, DH. İ.UM.EK., 110 / 89.

BOA, DH. KMS., 50 / 8.

BOA, DH. KMS., 50-1 / 8.

BOA, DH. KMS., 57-1 / 26, leff 1.

BOA, DH. ŞFR., 59 / 59.

BOA, DH. ŞFR., 95 / 267.

BOA, DH. ŞFR., 96 / 301.

BOA, DH. ŞFR., 97 / 59.

BOA, DH. ŞFR., 97 / 31.

BOA, DH. ŞFR., 104 / 245.

BOA, DH. ŞFR., 104 / 73.

BOA, DH. ŞFR., 105 / 130.

BOA, DH. ŞFR., 612 / 94.

BOA, DH. ŞFR., 621 / 114.

BOA, DH. ŞFR., 624 / 100.

BOA, DH. ŞFR., 625 / 63.

BOA, DH. ŞFR., 627 / 12.

BOA, DH. ŞFR., 638 / 74.

BOA, DH. ŞFR., 656 / 29.

BOA, DH. ŞFR., 658 / 147.

BOA, DH. ŞFR., 659 / 93, 94.

BOA, DH. ŞFR., 660 / 84, 91.

BOA. İ. DUİT. 57 / 32.

BOA, MV. 215 / 22.

BOA, MV., 250 / 142.

T.C. Dışişleri Bakanlığı Türk Diplomatik Arşivi (TDA)

TDA, 525 / 37887-152857-7.

TDA, 525 / 37887-152857- 39

TDA, 525 / 37887-152857-12.

TDA, 525 / 37887-152857-14.

TDA, 525 / 37887-152857-26.

TDA, 525 / 37887-152857-60.

Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü (TİTE) Arşivi,

TİTE Arşivi, K. 24, G. 64, B. 64.

TİTE Arşivi, K. 28, G. 14, B. 14.

TİTE Arşivi, K. 28, G. 26, B. 26.

TİTE Arşivi, K. 35, G. 159, B. 159.

TİTE Arşivi, K. 37, G. 172, B. 172.

TİTE Arşivi, K. 37, G.74, B.74.

TİTE Arşivi, K. 38, G.4, B.4.

TİTE Arşivi, K. 36, G. 215, B. 215.

TİTE Arşivi, K. 36, G. 218, B. 218.

TİTE Arşivi, K. 37, G. 74, B. 74.

TİTE Arşivi, K. 37, G. 200, B. 200.

TİTE Arşivi, K. 37, G. 205, B. 205.

TİTE Arşivi, K. 37, G. 206, B. 206.

TİTE Arşivi, K. 37, G. 208, B. 208.

TİTE Arşivi, K. 37, G. 212, B. 212.

TİTE Arşivi, K. 37, G. 215, B. 215.

TİTE Arşivi, K. 38, G. 64, B. 64.

TİTE Arşivi, K. 40, G. 134, B. 134.

TİTE Arşivi, K. 311, G. 62, D. 62.

Türk Kızılay Arşivi (TKA)

TKA, K. 161, B. 186.

TKA, K. 161, B. 196.

TKA, K. 161, B. 210.

TKA, K. 161, B. 212.

TKA, K. 161, B. 213.

TKA, K. 161, B. 215.

TKA, K. 161, B. 253.

TKA, K. 161, B. 254, 254-1.

TKA, K. 161, B. 255.

TKA, K. 161, B. 256.

TKA, K. 161, B. 258.

TKA, K. 161, B. 259.

TKA, K. 161, B. 260.

Resmi Yayınlar

TBMM Gizli Celse Zabıtları, I. Devre, 1. Cilt, 1. İçtima (17 Mayıs 1920)

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 2. Cilt, 1. İçtima (2 Haziran 1920)

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 1. Cilt, 49. İçtima (15 Ağustos 1920)

TBMM Zabıt Ceridesi, I. Devre, 20. Cilt, 52. İçtima (11 Haziran 1922).

Sürelî Yayınlar

Açıksöz, 18 Ocak 1921.

Büyük Cihad, 7, 14 Eylül 1951.

Büyük Cihad, 23 Kasım 1951.

Büyük Cihad, 7, 21 Aralık 1951.

İstiklal Harbi, 20 Mayıs 1919.

Son Havadis, 14-18 Temmuz 1962.

Yakın Tarihimiz, 1/2 (8 Mart 1962).

Yakın Tarihimiz, 1/10 (3 Mayıs 1962).

Kitaplar

Akandere, Osman ve Hasan Ali Polat, *Damat Ferit Paşa Hükümetlerinin Millî Mücadele Karşısı Politikaları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2011.

Akyüz, Yahya. *Türk Kurtuluş Savaşı ve Fransız Kamuoyu: (1919-1922)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1975.

Apak, Rahmi. *İstiklal Savaşında Garp Cephesi Nasıl Kuruldu*. Ankara: Türk Tarih Kurumu, 1990.

Aşçıoğlu, Erkan. *Kurtuluş Savaşı'nda Bartın*, Bartın: Bartın Belediyesi Kültür Yayınları, 2014.

Atatürk, Mustafa Kemal. *Nutuk*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2015.

Atatürk'ün Tamim, Telgraf ve Beyannameleri. Cilt IV, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2006.

Atılhan, Cevat Rifat. *İstiklal Harbinde Sarıklı Kahramanlar*, İstanbul: Aykurt Neşriyat, 1972.

Atılhan, Cevat Rifat. *Bütün Açıklığı İle İnönü Savaşları ve Gerçek Kahramanları*, İstanbul: Aykurt Neşriyat, 1972.

Aygün, Tahsin. *Alemdar Geliyor*. Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1964.

Aygün, Tahsin. *Kurtuluş Savaşında Karadeniz Ereğlisi*. Ankara: Tekışık Matbaası, 1984.

- Aytekin, E. Atilla. *Tarlalardan Ocaklara, Sefaletten Mücadeleye: Zonguldak-Ereğli Kömür Havzası İşçileri 1848-1922*. İstanbul: Yordam Kitap, 2006.
- Bozkurt, Celil. *Bartın ve Havalisi Komutanı Yüzbaşı Cevat Rifat Bey'in Millî Mücadele Hatıraları*. İstanbul: Gündoğan Yayınları, 2015.
- Canver, Can. *Kurtuluş Savaşında Batı Karadeniz*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 2001.
- Dinamo, Hasan İzzettin. *Kutsal İsyan: Milli Kurtuluş Savaşının Gerçek Hikâyesi*. Cilt 8, İstanbul: May Yayınları, 1967.
- Eldem, Vedat. *Osmanlı İmparatorluğu'nun İktisadi Şartları Hakkında Bir Tetkik*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1970.
- Erdeha, Kamil. *Millî Mücadelede Vilayetler ve Valiler*. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1975.
- Evcin, Erol. *Birinci Dünya Savaşı'ndan Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşuna Bolu ve Çevresi (Olaylar ve İz Bırakanlar)*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2013.
- Kalyoncu, Hamit. *Kömürde Açan Çiçek*. Ankara: Pervaz Yayınları, 2005.
- Konrapa, M. Zekai. *Bolu Tarihi*. Bolu: Bolu Vilayet Matbaası, 1964.
- Mütercimler, Erol. *Millî Mücadele'nin Kahraman Gemisi Alemdar*. İstanbul: Türkiye Denizcilik Sendikası, 1989.
- Mütercimler, Erol. *Millî Mücadele'nin Kahraman Gemisi Alemdar*. İstanbul: Türkiye Denizciler Sendikası, 1989.
- Naim, Ahmet. *Zonguldak Havzası Uzun Mehmetten Bugüne Kadar*. İstanbul: Hüsnütabi Matbaası, 1934.
- Namal, Yücel ve Hasan Karakuzu, *Zonguldak Hilal-i Ahmet Cemiyeti (1911-1938)*, İstanbul: Emre Yayınları, 2017.
- Olca, Osman. *Sevres Andlaşmasına Doğru (Çeşitli Konferans ve Toplantıların Tutanakları ve Bunlara İlişkin Belgeler)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, 1981.
- Orhan, M. Celaleddin. *Askerlik Hatıralarım*, İstanbul: Deniz Basımevi, 1982.
- Pehlivanlı, Hamit. *Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Askerî Polis Teşkilatı*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1992.
- Pehlivanlı, Hamit. *Kurtuluş Savaşı İstihbaratında Tetkik Heyeti Amirlikleri*. Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1993.
- Peker, Nurettin. *1918-1923 İstiklal Savaşının Vesika ve Resimleri: İnönü, Sakarya, Dumlupınar Zaferlerini Sağlayan İnebolu ve Kastamonu Havalisi Deniz ve Kara Harekâtı ve Hatıralar*. İstanbul: Gün Basımevi, 1955.
- Peker, Nurettin. *Öl Esir Olma: İstiklal Savaşı'nda Ereğli Alemdar Kurtarma Gemisinin Kahramanlığı ve Siyasi Neticeleri (Resim ve Vesikalarla)*. İstanbul: Okat Yayınevi, 1966.

- Quataert, Donald. *Osmanlı İmparatorluğu'nda Madenciler ve Devlet: Zonguldak Kömür Havzası 1822-1920*. Çev., Nilay Özok Gündoğan, Azat Zana Gündoğan. İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, 2009.
- Sarıkoyuncu, Ali. *Millî Mücadele'de Zonguldak Sancağı: Zonguldak, Bartın, Karabük*. Zonguldak: Zonguldak Valiliği Yayınları, 2009.
- Sarıkoyuncu, Ali. *Millî Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi*. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1992.
- Sarıkoyuncu, Ali. *Millî Mücadelede Din Adamları II*, Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1997.
- Selek, Sebahattin. *Anadolu İhtilali*, İstanbul: Burçak Yayınevi, 1968.
- Tansel, Selahattin. *Mondros'tan Mudanya'ya Kadar*. Cilt III, Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1991.
- Turan, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi: İmparatorluğunun Çöküşünden Ulusal Direnişe*. 1. Kitap, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1991.
- Türk İstiklal Harbi: Deniz Cephesi ve Hava Harekâtı*. Cilt 5, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1964.
- Türk İstiklal Harbi: İstiklâl Harbinde Ayaklanmalar (1919-1921)*. Cilt VI, Ankara: Genelkurmay Basımevi, 1974.
- Türk ve Fransız Diplomatik Arşiv Belgeleriyle 100. Yılında Alemdar Vapuru Olayı*. Ed., Evrim Şencan Gürtunca. Ankara: T.C. Dışişleri Bakanlığı Diplomatik Arşiv Dairesi Başkanlığı Yayınları, 2021.
- Uluğtekin, Murat ve M. Gül Uluğtekin. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Hilâl-i Ahmer İcraat Raporları 1914-1928*. Ankara: Türk Kızılayı Yayınları, 2013.
- Yavuz, Bige. *Kurtuluş Savaşı Döneminde Türk-Fransız İlişkileri, Fransız Arşiv Belgeleri Açısından*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları, 1994.
- Zonguldak 1973 İl Yılığ*, İstanbul 1983.
- Makaleler**
- Arslan, Gürbüz. "Zonguldak Milletvekilleri ve TBMM'deki Faaliyetleri (1923-1939)". *Zonguldak: Antik Çağ'dan Cumhuriyete Bir Kentin Tarihi*. Zonguldak: Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Yayınları, 2022.
- Atılhan, Cevat Rifat. "Bütün Çıplaklığı İle Millî Mücadele", *Büyük Cihad*, 37 (23 Kasım 1951): 1, 4.; 39 (7 Aralık 1951): 1, 4.; 41 (21 Aralık 1951): 1, 4.
- Atılhan, Cevat Rifat. "Millî Mücadele'nin Dört Sarıklı Kahramanı". *Sebîlü'r-reşâd*. 2 /17 (Mart 1949): 187-188.
- Aydın, Mesut. "Millî Mücadele Döneminde Anadolu'da Giriş ve Çıkışları Kontrol Altında Tutan Kuruluşlar". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. 5 (1990): 22-47.
- Bozkurt, Celil. "Millî Mücadele'de Bartın ve Havalisi Komutanlığı (Zonguldak müfrezesi)". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. 63 (2018): 115-132.

- Çağlar, Günay, "Kuvâ-yı İnzibatiye". *Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*. 4/15 (1995): 343-365.
- Çavdar, Necati. "Birinci Dünya Harbi Sonunda İstanbul'da Kömür Kıtlığı ve Buna Bağlı Sıkıntılara Çözüm Arayışları". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 30 (2014): 95-130.
- Çelebi, Mevlüt. "Millî Mücadele Döneminde Türk-İtalyan İlişkileri", *Bellekten*, 62/233 (Nisan 1998): 157-206.
- Çicek, Rahmi. "Ankara Hükûmeti'nin Dünya'ya Açılan Kapısı İnebolu-Ankara Yolu". *Atatürk Yolu Dergisi*. 20 (1997): 399-413.
- Doğanay, Rahmi. "Millî Mücadele'de Zonguldak ve Ereğli'nin İşgali ve Alemdar Vakası", *100. Yılında Mondros Mütarekesi ve Karadeniz'de Millî Mücadele Uluslararası Sempozyumu*. Trabzon, 2019.
- Hatipoğlu, Süleyman. "Fransızların Zonguldak ve Ereğli'yi İşgal Etmeleri". *İkinci Tarih Boyunca Karadeniz Kongresinde Sunulan Bildiri (1-3 Haziran 1988)*. Samsun, 1990.
- Karadeniz'de Bir Destan: Gazi Alemdar Gemisi*. haz. Gürdal Özçakır ve Mehmet Dönmez, İstanbul: Deniz Basımevi Müdürlüğü, 2009.
- Namal, Yücel. "Savaş ve Mütareke Döneminde Ereğli Kömür Havzası (1914-1918)", *100. Yılında Mondros Mütarekesi ve Karadeniz'de Millî Mücadele Uluslararası Sempozyumu*. Trabzon, 2019.
- Narin, Resül. "Kocaeli'de İz Bırakan Bir Kuvâ-yı Milliyeci: İpsiz Recep". *Uluslararası Kara Mürsel Alp ve Kocaeli Tarihi Sempozyumu*, Kocaeli, 2016.
- Nutku, Emrullah. "İstiklal Savaşında Denizciler, Deniz Cephesi". *Yakın Tarihimiz*. 1/2 (1962): 55-56.
- Nutku, Emrullah. "İstiklal Savaşında Denizciler: Kahramanlar Verilmez," *Yakın Tarihimiz*. 1/ 10 (3 Mayıs 1962): 314-315.
- Sancaktar, Fatih M. "Sivas Kongresi (4-11 Eylül 1919) Delegationlarına Dair Bazı Tespitler". *Tarih Dergisi*. 71 (2020): 473-496.
- Selvi, Haluk. "Sivas Kongresi ve Dâmâd Ferid Hükûmeti'nin İstifası". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 18/54 (2002): 849-873.
- Sofuoğlu, Adnan. "Damat Ferit Paşa Hükûmetlerinin Millî Mücadele'ye Karşı Girişimleri ve Son Olarak Kuvâ-yı Seferiye Adıyla Yeni Bir Askerî Birlik Oluşturma Çabası". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. XVIII/52 (2002): 37-87.
- Tevetoğlu, Ali Dursun. "Alemdar Destanı". *Son Havadis*. 14-18 Temmuz 1962.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Cevdet Küçük. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, "Damat Ferit Paşa (1853-1923)" maddesi.
- Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Hamdi Genç. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013, "Zonguldak" maddesi.
- Ünal, Yenal. "Millî Mücadele'de Bartın", *Tarih Okulu Dergisi*. XXV (2016), s. 609-667.

Yıldırım, Hüseyin. "Atatürk'ün Sivas'ı Ziyaretleri". *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*. 12 / 36 (1996): 621-704.

Yılmaz, Mehmet Serhat. "Millî Mücadele Döneminde Kamuoyu Faaliyetleri, Lojistik İkmal, Askerî ve Sivil Personel Sevkiyatı Bakımından Kastamonu'nun Yeri," 100. Yılında Mondros Mütarekesi ve Karadeniz'de Millî Mücadele Uluslararası Sempozyumunda Sunulan Bildiri (25-26 Ekim 2018), Karadeniz Teknik Üniversitesi, Trabzon, 2019.

Yurt Ansiklopedisi, İstanbul: Anadolu Yayıncılık, 1984, "Zonguldak" maddesi.

Tezler

Alp, Mine Alp. "Millî Mücadele'de Zonguldak ve II. ve III. TBMM'de Zonguldak Milletvekillerinin Hayatları ve Faaliyetleri". Yüksek Lisans Tezi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, 2019.

Sarıkoyuncu, Ali. "Millî Mücadele'de Zonguldak ve Havalisi". Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, 1990.

Tan, Çağlar. "20. Yüzyılın İlk Yarısında Zonguldak: Gündelik Yaşam ve Siyaset", Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, 2015.

İnternet Kaynakları

Atatürk Ansiklopedisi. "Millî Mücadele Döneminde Türk-Fransız İlişkileri". Erişim 1 Ekim 2022, <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/milli-mucadele-doneminde-turk-fransiz-iliskileri/>

Yazar Hakkında / About Author

**Doç. Dr. Gürbüz ARSLAN | Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi |
arslan-gurbuz[at]hotmail.com | ORCID: 0000-0002-9973-8755**

17.09.1980 tarihinde Yozgat'ta dünyaya geldi. İlk ve orta öğrenimini İstanbul'da tamamladı. 1999-2003 yılları arasında Dumlupınar Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde öğrenim gördü. 2007 yılında Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Ana Bilim Dalı'nda Yüksek Lisansa başladı. 2009 yılında "Millî Mücadele Yıllarında Yozgat" isimli teziyle mezun oldu. 2014 yılında doktora eğitimini yine aynı üniversite ve ana bilim dalında "Şükrü Saraçoğlu'nun Hayatı ve Siyasi Faaliyetleri (1886-1953)" başlıklı teziyle tamamladı. 2017 yılında Zonguldak Bülent Ecevit Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümünde öğretim üyesi olarak göreve başladı. 27.01.2023 tarihinde Atatürk İlkeleri ve Cumhuriyet Tarihi Bilim alanında Doçent unvanı aldı. Halen aynı üniversitenin Tarih Bölümünde öğretim üyesi olarak çalışan Doç. Dr. Gürbüz ARSLAN, Türk dış politikası, Türk-Rus ilişkileri ve kent tarihi üzerine çalışmalar yürütmektedir.

**Assoc. Prof. Dr. Gürbüz ARSLAN | Zonguldak Bülent Ecevit University |
arslan-gurbuz[at]hotmail.com | ORCID: 0000-0002-9973-8755**

He was born in 17.09.1980 in Yozgat. He completed his primary and secondary education in Istanbul. Between the years 1999 and 2003, he studied at Dumlupınar University, Faculty of Arts and Sciences, Department of History. In 2007, he started his Master's degree at Marmara University, Institute of Turkic Studies, Department of Atatürk's Principles and History of the Revolution. He graduated in 2009 with his thesis titled "Yozgat during the Years of National Struggle". In 2014, he completed his doctoral education at the same university and major with his thesis titled "The Life and Political Activities of Şükrü Saraçoğlu (1886-1953)". In 2017, he started to work as a faculty member in the History Department of the Faculty of Arts and Sciences of Zonguldak Bülent Ecevit University. He received the title of Associate Professor in the field of Atatürk's Principles and History of the Republic on 27.01.2023. Currently working as a faculty member in the History Department of the same university, Assoc. Dr. Gürbüz ARSLAN conducts studies on Turkish foreign policy, Turkish-Russian relations and urban history.